

*E
X*

*L
I
B
R
I
S*

*M
A
R
O
S
Z
E
K*

**WYDZIAŁ HISTORYCZNO - SOCJOLOGICZNY
UNIwersytet w Białymstoku**

Wojciech Szymanowski

Obszar parafii Kleszczele w latach 1793 – 1866

**Praca magisterska
napisana pod kierunkiem
prof.dr hab. Józefa Maroszka**

BIAŁYSTOK 2004

Spis treści

Wstęp.....	2
I. Podlasie – zarys historyczny.	5
1.1 Pochodzenie i znaczenie nazwy Podlasie.....	5
1.2 Położenie geograficzne Podlasia.....	7
1.3 Przynależność administracyjna Podlasia.....	11
1.4 Przynależność kościelna Podlasia.....	13
II. Opis dokumentu, czas, sposób i przyczyny powstania.	16
III. Rys historyczny parafii Kleszczele.	19
IV. Położenie parafii Kleszczele na podstawie opisu z 1793 r. ...	23
V. Zakończenie.....	41

Wstęp

Historia jest nauką, której przedmiotem badań i celem jest poznawanie dawnych dziejów, przyszłości. Dotyczy to dziejów tych najdawniejszych- starożytność, nowszych średniowiecza i tych najnowszych- czasów współczesnych. Obejmuje swym zasięgiem całe kontynenty, kraje, narody jak i mniejsze części-regiony, miasta, miasteczka i wioski. W swych badaniach historyk musi opierać się na pewnych podstawach, a tymi podstawami są przede wszystkim źródła. Mogą to być źródła materialne, pisane, przekazy ustne. W obecnych czasach historyk takich źródeł poszukuje, a gdy je znajdzie-opracowuje, aby przy ich pomocy poznać i zrozumieć dawne czasy.

W swojej pracy chciałbym zająć się takim źródłem, które dotąd nie było jeszcze opracowane. Jest nim dokument sporządzony w 1793 r. i opisujący parafię Kleszczele, oraz wszystkie znajdujące się na jej terenie miasta, wsie, dwory, młyny, cerkwie unickie, rzeki, bagna i lasy wraz z podanymi odległościami, kierunkami i właścicielami poszczególnych miast, wsi i dworów.

Pierwsze wiadomości o dokumencie uzyskałem od swojego promotora p. prof. J. Maroszka, który pokazał mi jego pierwszą kserokopię i ukierunkował mnie gdzie go mam szukać, czyli w parafii Kleszczele i w Archiwum Diecezjalnym w Drohiczynie.

W czasie swoich wizyt w Kleszczelach spotkałem się z ks. Antonim Kunickim proboszczem parafii Kleszczele. W rozmowie dowiedziałem się, że w archiwum parafialnym nie ma żadnych starych dokumentów. Wszystkie znajdują się w Archiwum Diecezjalnym w Drohiczynie. Od księdza proboszcza uzyskałem nr telefonu i kontakt z ks. infułatem Eugeniuszem Borowskim, który prowadzi Archiwum Diecezjalne. Dzięki

uprzejmości ks. proboszcza odwiedziłem też obecny kościół parafialny wybudowany w latach 1908-1910.

Następnie po kontakcie telefonicznym z ks. infułatem E. Borowskim i umówieniu się, odwiedziłem Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Zostałem tam przyjęty bardzo przychylnie przez ks. infułata, oraz mogłem się zapoznać z bardzo starymi aktami i dokumentami dotyczącymi parafii Kleszczele. Wszystkie te akta są bardzo starannie przechowywane i skatalogowane. Z ciekawszych dokumentów dotyczących Kleszczel, ks. infułat pokazał mi między innymi autentyczny przywilej króla Augusta III Sasa z własnoręcznym podpisem i wielką pieczęcią królewską z 1720 r. Znalazłem tam też poszukiwany przeze mnie dokument w Zespole Akt Parafii Kleszczele (ZAPKL), wszyty jako pierwszy w grubą księgę. Trzeba zaznaczyć, że dostęp do akt i dokumentów jest właściwie bezproblemowy, a ich wiek, ilość i sposób przechowywania robi wielkie wrażenie i jest chyba wielką motywacją do zajmowania się takimi dokumentami.

W pierwszej części swojej pracy chciałbym przedstawić Podlasie w wymiarze historycznym, a więc określić skąd się wzięła nazwa Podlasie, oraz jakie ziemie ono obejmowało kiedyś i dziś. Następnie omówię jaka była przynależność administracyjna Podlasia, jak się zmieniała w ciągu wieków, oraz pokażę jak wyglądała jego przynależność kościelna i jakim stopniu się zmieniła.

W drugim rozdziale przedstawię powstanie i rozwój parafii Kleszczele na przestrzeni wieków, od jej powstania, przez kasatę w 1866 r. aż po wznowienie w roku 1906.

W trzeciej części chciałbym przejść już do samego interesującego mnie dokumentu. Opiszę go jak on obecnie wygląda, kiedy powstał, w jaki sposób oraz omówię przyczyny dla których został napisany.

W czwartej części przedstawię położenie parafii Kleszczele w 1793 r. Opisując będę się opierał na wspomnianym wyżej dokumencie po przeanalizowaniu go z instrukcją wydawniczą dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w. Wspomniany wyżej dokument, po uwspółcześnieniu pisowni, będzie głównym materiałem źródłowym przy opisywaniu parafii z tego roku.

Przy zbieraniu i opracowaniu materiałów potrzebnych do niniejszej pracy miałem wielką pomoc ze strony promotora prof. J. Maroszka oraz ks. infułata E. Borowskiego.

I. Podlasie – zarys historyczny

1.1. Pochodzenie i znaczenie nazwy Podlasie

Podlasie jest terytorium leżącym na skrzyżowaniu wpływów polskich, bałtyckich i wschodniosłowiańskich. Nosi ślady licznych przemian kulturowych, administracyjnych, etnicznych i politycznych.¹

Sama nazwa Podlasie nie ulegała zmianom i była używana na określenie omawianego terenu przez kilkaset lat, do dziś. Są właściwie dwie główne teorie, które wyjaśniają pochodzenie tej nazwy. Pierwsza mówiła, że Podlasie oznacza krainę leżącą pod lasami. Według drugiej teorii Podlasie jest nazwą ruską, którą pierwotnie używali Rusini polescy, a miała ona oznaczać krainę „pod Lachami”. Tę nazwę przejęli Polacy – Mazurzy.²

Znaczenie słowa Podlasie jako pochodzące od „pod Lachami” potwierdza też A. Jabłonowski, który twierdzi, że powstało ono pod wpływem wymowy Mazurów, których narzecze nie zna dźwięku „sz” i zamienia je na „ś”.³

Nazwa Podlasie została użyta już przed rokiem 1182 przez jedną z kronik ruskich, a kronikarz Wincenty Kadłubek Podlasiakami nazwał Jaćwingów.⁴ Podobną opinię głosił T. Runo stwierdzając w swych rozważaniach, że ziemie „leżące pod Lachami” i kraj Jaćwingów to prawie to samo.⁵

Nie zgadza się z tą teorią M. Biernacka twierdząc, że Jaćwingowie nie żyli na tak dużych obszarach, a w świetle najnowszych badań

---

¹ J. Halicka, Nazwy miejscowe środkowej i zach. Białostoczczyzny, Warszawa 1979, s.9

² M. Biernacka, Wsie drobnoszlacheckie na Mazowszu i Podlasiu, Wrocław 1966, s.42

³ A. Jabłonowski, Podlasie, t.2, s.1.

⁴ M. Biernacka, tamże s.43.

⁵ T. Runo, Podlasie, s.610.

archeologiczno-historycznych, Jaćwież zajmowała tylko kilka północnych powiatów dawnego województwa białostockiego, tj. suwalski, augustowski, częściowo gołdapski, olecki, ełcki, grajewski oraz może w części białostocki oraz sokólski.⁶

Ze względów historycznych, etnicznych, religijnych nazwa Podlasie, oraz obraz tego terytorium, do dziś wywołuje dyskusję wśród badaczy tego tematu.

---

⁶ M. Biernacka, tamże s.43

1.2. Położenie geograficzne Podlasia

W usytuowaniu geograficznym Podlasia należy rozróżnić Podlasie historyczne, czyli ziemie określane tą nazwą jeszcze w średniowieczu, oraz Podlasie jako województwo podlaskie.⁷

Historycy mają problem z ustaleniem jednolitej granicy średniowiecznego Podlasia i dlatego możemy mówić o różnych poglądach i teoriach na ten temat. Aby to pokazać przedstawię kilka opisów granic Podlasia.

Z. Gloger pisze: „Właściwe i pierwotne Podlasie było pasem ziemi, długim mil trzydzieści kilka, a szerokim kilka do kilkunastu, ciągnącym się z północy od ziemi pruskiej i jezior: Rajgrodzkiego i Necko pod dzisiejszym Augustowem w kierunku południowym aż pod Radzyń i Parczów. Na całej tej przestrzeni Podlasie stanowiło wschodnią ścianę Mazowsza lechickiego i zarazem krainę odgraniczającą to Mazowsze od Rusi grodzkiej i brzeskiej.”⁸

M. Biernacka o Podlasiu pisze tak: „zasięg jego wyznaczały takie grody, jak Brześć, Mielnik, Drohiczyn, Bielsk, Brańsk, Suraż, Kamieniec. Granicę południową średniowiecznego Podlasia stanowiły bagna dolin rzecznych: Włodawy, Piwonii, Tyśmienicy; granicę zachodnią – górny i środkowy bieg Liwca, a następnie pas puszczy położonych na zachód od Miedznej i Kosowa. Północną granicę Podlasia wytyczały rzeki Nurzec, Mienia, Liza oraz puszcze pomiędzy Narwią i Supraślą. Wschodnią granicę stanowiły puszcze położone na wschód od miasteczek: Narwi, Kleszczel i Kamieńca, a następnie rozpoczynające się bagna poleskie po ujściu Włodawy.”⁹

---

⁷ M. Biernacka, tamże s.41

⁸ Z. Gloger, Geografia historyczna ziem dawnej Polski, Kraków 1900r, s.201

⁹ M. Biernacka, tamże s.41

A. Jabłonowski opisuje Podlasie następująco: „...rozcigało się ono od granicy pruskiej, aż do rębów ziemi łukowskiej (nie mniej nawet na pustkowiach pojatwiezkich podlaskich pozostałej i chełmińskiej (z Ratanem)); na zachodzie stykało się z Mazowszem u ujścia Biebrzy, Nurca i na Liwcu; od wschodu zaś miało chyba za niepewne granice łańcuch puszczy, zalegających wododział dorzeczy Narwi i Buga z jednej a Niemnem i Jasiodłą z drugiej strony.”¹⁰

Według A. Zakrzewskiego granica Podlasia sięgała na północy poza Rajgród i Augustów, na południu po Siedlce i Międzyrzec, na wschodzie dochodziła do kąta powstałego przez połączenie Narewki i Narwi, a na zachodzie do miasta Kosowa.¹¹

Te różnice w pokazywaniu granic Podlasia wynikają ze względów geograficznych i etnicznych. Tak twierdzi M. Biernacka – „...ziemia Podlaska nie miała nigdy wyraźnych granic geograficznych ani też nie stanowiła zwartej całości etnicznej. Na północnym zachodzie zlewało się Podlasie z Mazowszem, na południowym wchodzie z Rusią, a na północy z Litwą.”¹²

W X i XI w. Podlasie było terenem gdzie spotykały się wpływy różnych plemion, które z tym obszarem sąsiadowały. Od zachodu swoje wpływy zaznaczało Mazowsze, od północy plemiona Jaćwingów, a od wschodu plemiona litewskie i ruskie.¹³

Jak pisze J. Wiśniewski: „Od X w. od zachodu napływała nadwiślańska ludność mazowiecka, która zajęła ziemie nad Bugiem i wzdłuż Muchawca i dotarła aż po wododział z Prypecią, oraz objęła całe dorzecze górnej Narwi, sięgając swymi wpływami nad Niemen i okolice Nowogródka. Ludność bałtycka – na zachodzie jaćwieska, na wschodzie

---

¹⁰ A. Jabłonowski, tamże s.4.

¹¹ A. Zakrzewski, Podlasie, - t.3, s.312, Warszawa 1889r

¹² M. Biernacka, tamże s.42

¹³ Gloger Z., tamże s.202

litewska – utrzymywała się jeszcze nad dopływami górnej Biebrzy i nad Niemnem, jednak naciskana od południa przez Mazowszan, a od wschodu przez Rusinów. W początkach XI w. większość ziem nad Bugiem i Narwią należała do państwa polskiego i była gęsto zaludniona przez Mazowszan.”¹⁴

Około 1041r. ziemie nad Bugiem i górną Narwią opanowali książęta ruscy, których władza przyniosła osadnictwo Rusinów wołyńskich, którzy stopniowo osiedlali się nad Muchawcem i środkowym Bugiem.

Wśród wsi mazowieckich książęta zbudowali swoje grody Mielnik, Drohiczyn, Suraż, przy których jeszcze w XIII w. zaczęła się osiedlać ludność ruska pochodzenia wołyńskiego. Ludność mazowiecka została wyparta znad Muchawca i okolic Brześcia, a utrzymała się tylko koło Drohiczyzna, Bielska i Brańska.

W 1321 roku część Podlasia, tj. ziemia drohicka, bielska i brzeska zostały zajęte przez Litwę, a ziemie zachodnie z Goniądzem przez książąt mazowieckich.

W wyniku najazdów jaćwieskich w XIII w., a potem litewskich nastąpiło załamanie i zahamowanie ruchu osadniczego. Po walkach litewsko-ruskich w XIII i XIV w., a potem litewsko-krzyżackich nastąpiło „...zniszczenie osadnictwa między Niemnem a Narwią. Zniknęło osadnictwo niemieckie nad Brzozówką i Biebrzą. Opustoszały też ziemie Jaćwieży, zniszczonej wyprawami krzyżackimi w latach 1278-1283. Na ziemiach nad górną Narwią, Biebrzą i nad południowymi dopływami Niemna na 2-3 wieki rozciągała się ogromna pustka.”¹⁵

Kres najazdom przynajmniej od strony Litwy położył akt w Krewie w 1385 roku, jednak przynależność państwowa ziem nadbużańskich i nadnarwiańskich nie była jeszcze unormowana. Krzyżacy w 1382 roku

¹⁴ Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, Art. J. Wiśniewski, Zarys dziejów osadnictwa na Białostoczczyźnie, s.14.

¹⁵ J. Wiśniewski – tamże s.14.

dostali w zastaw od książąt mazowieckich ziemię wiską, której część, powiat goniądzki w 1398 roku w traktacie salińskim oddali Litwie. Od tego momentu powiat goniądzki z Goniądzem znalazł się w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego do 1569 roku, a granica na rzekach Łek (czyli Ełk) i Biebrzy stała się początkowo granicą między Mazowszem a Litwą, a potem między województwem mazowieckim a województwem podlaskim, aż do czasu rozbiorów.¹⁶

---

¹⁶ J. Wiśniewski – tamże s.15.

1.3. Przynależność administracyjna Podlasia

Król Zygmunt I utworzył w 1520 roku oddzielne województwo podlaskie należące do Wielkiego Księstwa Litewskiego. W skład tego województwa wchodziła część północna drohicko-bielska, i południowa – brzeska. W 1566 roku nastąpił podział województwa podlaskiego na dwie części: podlaską z siedzibą w Drohiczynie (ziemia drohicka, mielnicka i bielska) i brzeską z siedzibą w Brześciu. Ta odłączona ziemia brzeska została połączona z turowsko-pińska i utworzono nowe województwo – województwo brzeskie.¹⁷

W wyniku unii polsko-litewskiej w 1569 roku województwo podlaskie zostało włączone do Korony i należało do prowincji Małopolska. Część dawnego historycznego Podlasia – ziemia brzeska należała do Litwy. Jak widzimy województwo podlaskie tylko częściowo pokrywało się dawnym historycznym Podlasiem i dlatego przy omawianiu tych terenów ważne jest rozróżnianie wyżej wymienionych pojęć (Podlasie historyczne i województwo podlaskie), i łączenie je z odpowiednimi czasami, które omawiamy.

Granice Podlasia ustalone w 1566 roku przetrwały aż do czasów rozbiorów Polski. Po III rozbiorze w 1795 roku większą część Podlasia (od Augustowa do rzeki Bug) przyłączono do Prus, a mniejszą część – na lewym brzegu Bugu, do Austrii. Następny podział Podlasia nastąpił po układzie Napoleona w Tylży w 1807 roku, gdzie jego wschodnia część większa, nazwana obwodem białostockim została włączona do państwa rosyjskiego, a część zachodnią włączono do Księstwa Warszawskiego, a potem do Królestwa Polskiego.¹⁸ W Królestwie Kongresowym po 1815 roku utworzono osiem województw, z których jedno nazwano podlaskim,

---

¹⁷ A. Jabłonowski – tamże s.11.

¹⁸ M. Biernacka, tamże s.47

ale w jego skład wchodziło tylko część Podlasia: ziemie leżące na lewym brzegu Bugu, duża część Mazowsza i część województwa lubelskiego i brzeskiego.

Po tych wszystkich zmianach i przeobrażeniach obszar i pojęcie historycznego Podlasia miały coraz mniej wspólnego z późniejszym województwem podlaskim z czasów Rzeczypospolitej, a potem z województwem podlaskim z czasów Królestwa Polskiego. Pozostała nam nazwa Podlasie, która przetrwała do dziś i jest jednym z elementów, które łączą te często różne tereny.

1.4. Przynależność kościelna Podlasia

Województwo podlaskie należało do dwóch diecezji: łuckiej i wileńskiej. Północna część województwa podlaskiego należała do diecezji wileńskiej, a obejmowała północną część powiatu tykocińskiego, oraz skrawki powiatu suraskiego ziemi bielskiej. Sama diecezja wileńska miała dwa archidiakonaty – wileński i białoruski, ale nie były one rozgraniczone. Diecezja łucka do momentu założenia biskupstwa w 1375r należała do Włodzimierza, a w 1425 roku stolicę jej przeniesiono do Łucka, i od tego czasu diecezja otrzymała nazwę „łuckiej”. Jak pisze ks. L. Królik książę Witold uposażył biskupstwo w 1428r „...w rozległe dobra ziemskie w rejonie Łucka, Brześcia Litewskiego i Drohiczyna, co następnie potwierdził wielki książę Zygmunt (2.II.1437r)¹⁹. Południowa, większa część województwa podlaskiego należała do archidiakonatu brzeskiego diecezji łuckiej. „Obejmował on ziemię mielnicką i drohicka, powiat brański ziemi bielskiej oraz część powiatów suraskiego i tykocińskiego tej ziemi. Na północy sięgał aż do Tykocina (...) Taki stan utrzymywał się aż do rozbiorów. Zmieniona została natomiast przynależność administracyjna diecezji. Początkowo wchodziła ona w skład metropolii lwowskiej, a później gnieźnieńskiej. Dokładna data tej zmiany nie jest znana. W 1520r. diecezja podlegała jeszcze arcybiskupowi lwowskiemu, natomiast w 1772r. – arcybiskupowi gnieźnieńskiemu.”²⁰

Jeśli chodzi o terytorium diecezji łuckiej, to obejmowało ono „...w XVII i XVIIIw Wołyń, Podlasie, Polesie i Braclawszczyznę. Należy jeszcze wspomnieć o tym, że od lat dwudziestych XVII stulecia biskupi łuccy przyjęli tytuł „biskupów łuckich i brzeskich”. Taki tytuł nosił w

---

¹⁹ L. Królik, Organizacja dekanalna diecezji łuckiej i brzeskiej w XVII i XVIIIw, Lublin 1981, s.8

²⁰ A. Laszuk, Zaścianki i królewszczyzny, Warszawa 1998, s.16.

latach 1628-1632 bp Achacy Grochowski i jego następcy”²¹. Taka sytuacja istniała do 1726r, kiedy to synod diecezjalny dokonał podziału biskupstwa na diecezję łucką i diecezję brzeską

Wiek XV był okresem, gdy ukształtowały się już granice parafii w obu diecezjach. Nie były one stałe i w następnych stuleciach następowały spore zmiany spowodowane powstaniem nowych parafii i kościołów filialnych, oraz uściśleniem granic między nimi.²²

Ksiądz Ludwik Królik pisze: „stolicami dekanatów w części podlaskiej, brzeskiej diecezji były miasta: Janów, Łosice, Drohiczyn, Bielsk, Węgrów, Kamieniec i Szereszów. Miasta te były stare i swoimi początkami sięgały XII i XIII w. Od tych miast nosiły nazwę poszczególne dekanaty.”²³

Interesujący mnie dekanat bielski od 1630r składał się z 15 parafii, były to: Bielsk, Narew, Suraż, Poświętne, Płonka, Pietkowo, Topczewo, Wyszki, Waniewo, Tykocin, Kobylin, Sokoły, Łubin, Boćki i Kleszczele.²⁴

Po rozbiorach Rzeczypospolitej podział administracyjny kościoła na Podlasiu podlegał przemianom. Diecezja łucka została w 1798r. podzielona, jej część południowa leżąca za Bugiem została włączona w skład nowo powstałego biskupstwa łucko-żytomierskiego, a część północną przyłączono do diecezji wileńskiej. Ale już w 1807r., kiedy podzielono Podlasie i ziemie drohicką, mielnicka i część bielskiej włączono do Cesarstwa Rosyjskiego, nastąpiły poważne zmiany w strukturze administracji kościelnej, powiększono znowu obszar diecezji wileńskiej.

Kiedy utworzono Królestwo Polskie w 1815r., ziemie, o których mówimy należały do dwóch metropolii, część którą włączono do Rosji

---

²¹ L. Królik, tamże s.8

²² A. Laszuk, tamże .16

²³ L. Królik, tamże s.14

²⁴ L. Królik, tamże s.31.

należała do metropolii mohylewskiej, a część która została przy Królestwie Polskim do metropolii warszawskiej. Niewielka część ziem dawnego Podlasia, które należały do królestwa weszły w skład nowych diecezji: podlaskiej i augustowskiej, a największa część ziem podlaskich została w biskupstwie wileńskim.²⁵ Ten podział administracyjny kościoła przetrwał do momentu odzyskania niepodległości.

---

²⁵ Historia kościoła, t.4, Warszawa 1987, s.478

II. Opis dokumentu, czas, sposób i przyczyny powstania.

W okresie stanisławowskim, jednym z większych zmerzeń ludzi Oświecenia, było stworzenie dokładnego obrazu kartograficznego kraju. Olbrzymią rolę odegrał tu brat króla Michał Poniatowski, biskup płocki, a od 1784r prymas Polski, który zainicjował akcję opisów parafii polskich, przeprowadzonych w poszczególnych diecezjach w latach osiemdziesiątych XVIII w. Sam pomysł zbierania materiałów do map, poprzez robienie opisów parafii na podstawie ankiety rozesłanej do plebanów, powstał prawdopodobnie na wzór podobnej akcji opisów przeprowadzonej we Francji w latach 1755-56, która miała dać dane do map diecezji oraz do poprawienia i uzupełnienia wielkiej mapy Francji Cassiniego.²⁶

Michał Poniatowski, już w 1778r, będąc jeszcze biskupem płockim, zarządził sporządzenie takich opisów w swojej diecezji według załączonej ankiety składającej się z 5 punktów. Te zebrane materiały pozwoliły kartografowi królewskiemu Franciszkowi Czajkowskiemu ukończyć w 1779r opracowaną mapę diecezji płockiej. Metoda zbierania danych poprzez opisy parafii sprawdziła się, dlatego biskup opracował w grudniu 1782 ankietę 9 – punktową, jeszcze bardziej dokładną.

Omawiany, dokument „Opisanie Parafii Kleszczelewskiej:....” znajduje się obecnie w Archiwum Diecezjalnym w Drohiczynie (ADD), w Zespole Akt Parafii Kleszczele (ZAPKl), pod sygnaturą XII/V/1. Dokument wszyty jest w grubą oprawną księgę, jako pierwszy. Następnie w księdze znajdują się dokumenty dotyczące Parafii Kleszczele, a

---

²⁶ Studia Podlaskie, t.1, Białystok 1990r, opracowanie W. Wernerowa, Opisy parafii dekanatu knyszyńskiego z 1784r, s.99.

zawierające kolejne wizytacje tej parafii z początku XIX w, oraz kilkakrotne spisy inwentarza kościoła kleszczelowskiego. Papier użyty do zapisania dokumentu jest gruby, czerpany, koloru szaro – beżowego i jest w dobrym stanie. Sam dokument ma format 34x21 cm, a na początku pierwszej karty umieszczono napis „ nr. 20,” który wraz z „In Nomine Domini Amen i Opisanie” napisany jest innym atramentem lub pociągnięty ołówkiem, co odróżnia je od reszty tekstu. Pełny tytuł dokumentu, po odwołaniu do Boga brzmi: „Opisanie Parafii Kleszczelewskiej do Kościoła Kleszczelowskiego należącej, tudzież wiosek pod tą Parafią zawierających się, a do cerkwiow ritus Graeci Uniti należących, nie mniej miejsc innych, bagnisk, strug, rzek, rzeczek, lasów, zarośli (Dróg?) etc. w miesiącu styczniu i lutym sporządzone 1793r.”

Dokument zachował się w dobrym stanie, pismo jest lekko wyblakłe, ale wyraźne i czytelne. Uszkodzona jest tylko pierwsza karta, która pośrodku lewej strony z brzegu, przy zszyciu, ma naderwany kawałek karty, na którym znajduje się fragment pieczęci lakowej, która była prawdopodobnie przyczyną naderwania. Z tej karty, pierwsza i druga strona są najbardziej podniszczone w stosunku do całego dokumentu. Cały dokument zapisany jest na dziewięciu kartach po obu stronach.

Opis parafii Kleszczele sporządzony był w 1793r. według 9-punktowej ankiety opracowanej przez biskupa, potem prymasa Polski Michała Poniatowskiego. Nie bardzo wiadomo dlaczego opis powstał w 1793r., skoro inne opisy parafii podlaskich powstały w 1784r., zgodnie z zarządzeniem prymasa Polski. Można tu chyba jedynie słusznie założyć, że opis powstał jednak w roku 1784, a ten który jest obecnie prezentowany najprawdopodobniej jest kopią sporządzoną w 1793r. Przemawia za tym chociażby to, że proboszczem parafii Kleszczele i w roku 1784 i w 1793 był ksiądz Łukasz Łaguziewicz, który nawet jeśli nie robił kopii dokumentu z 1784r a pisał drugi w 1793r, to znał dobrze tereny i

zależności panujące w parafii i mógł korzystać z dawnych swoich notatek. Możemy więc przyjąć, że materiał uzyskany z tego opisu został wykorzystany przez Karola Pertheesa do wykonania „map szczególnych” województwa podlaskiego. Jak stwierdza p. W. Wernerowa mapy i szkice znajdujące się 12 -tomowym dziele „Geograficzno – statystyczne opisanie parafii Królestwa Polskiego”, były tworzone na podstawie bezpośrednich opisów poszczególnych parafii, a nawet uzupełniane są wyciągami lub wręcz kopiami niektórych punktów z opisów parafii ²⁷.

Analizując jeszcze dokument można by się zastanowić co oznacza nr 20 poprzedzający tekst na pierwszej stronie. Przyjmując, że opis parafii sporządzony w 1793r jest kopią, zasadne jest uznanie tego numeru za liczbę kolejną dokumentów sporządzanych i gromadzonych na potrzeby parafii.

---

²⁷ W. Wernerowa, tamże s.101-102

III. Rys historyczny parafii Kleszczele.

Kleszczele należą do jednych ze starszych parafii rzymskokatolickich na Podlasiu. Lokacja i nadanie praw miejskich tej osadzie nastąpiło w latach 1522-1523, a dokładnie 22 marca 1523r. król Zygmunt I zatwierdził lokację wojewody wileńskiego Olbrachta Martynowicza Gasztołda i nadał prawo miejskie chełmińskie Kleszczelom. Zostały wtedy określone podstawowe prawa i powinności mieszczan.

Jak stwierdził ks. Eugeniusz Borowski: „Już w siedem lat po uzyskaniu przez Kleszczele praw miejskich podjęte zostały starania o zorganizowanie w Kleszczelach rzymskokatolickiej parafii ,o sprowadzenie tu kapłana i budowę kościoła”.²⁸

Powstanie parafii miało trochę nietypowy przebieg. Przeważnie nim powstanie parafia, następuje fundacja kościoła przez właściciela, a potem wyznacza się kapłana i wydaje się urzędowy akt erekcji parafii przez biskupa. W Kleszczelach było odwrotnie. Już w 1530r. w Kleszczelach był ks. Szczęsny (Feliks) Sasin z Tykocina, przysłany przez wojewodę wileńskiego Olbrachta Martynowicza Gasztołda, co wynika z jego listu do namiestnika bielskiego Grzegorza Kimberowicza.²⁹

Król Zygmunt I, 20 marca 1533r. uposażył kościół w ziemie, dochody z dziesięcin, oraz doprowadził do erygowania w Kleszczelach parafii, przez biskupa Łuckiego. Kolejne zwolnienia z podatków, nadania ziemi i potwierdzenia przeprowadzili: Królowa Bona 24 wrzesień 1544r³⁰, król

---

²⁸ ks. E. Borowski, Zarys dziejów rzymskokatolickiej parafii w Kleszczelach (1533-1993), w: *Studia Teologiczne*. 13 (1995); s 223

²⁹ Arch. Parafii Kleszczele – APK III (Q)1, s.1. kopia listu Olbrachta Martynowicza Gasztołda....;

³⁰ APK III (Q)1,s.20, Sumariusz Dokumentów sporządzonych przez ks. Łukasza Łaguziewicza,...; Tamże, s.2-3, kopia przywileju królowej Bony

Zygmunt August 25 maja 1562r³¹, król Jan Kazimierz 20 sierpnia 1658r³²,
król August II Mocny 15 listopada 1720r.³³

W międzyczasie w Wielkim Księstwie Litewskim nastąpiły duże zmiany w strukturze osadnictwa, po przejęciu przez królową Bonę wielkich dóbr królewskich w 1524r i wykupieniu zastawionych królewszczyzn, w tym Kleszczel. Jak pisze J. Wiśniewski na polecenie królowej Bony nowi zaufani urzędnicy rozpoczęli porządkowanie całej gospodarki, kontrolowanie nadań i granic własności „Podjęto reformę rolną zwaną pomiara włóczną. Polegała ona przede wszystkim na skomasowaniu rozproszonego luźnego osadnictwa w duże, zwarte wsie ulicówki, o ściśle określonych granicach z gruntami podzielonymi na trzy pola, pomierzone na włóki i morgi.”³⁴

Pomiara przeprowadzono w 1560r „...a miastu Kleszczele wymierzono pięć wsi – przedmieść. Także wymierzono wsie we włości kleszczelewskiej, położonej przy granicy ziemi brzeskiej.”³⁵

Pomiara włóczna oprócz porządkowania gospodarki, miała za zadanie przede wszystkim zwiększenie potencjalnych dochodów z królewszczyzn, które według królowej nie były dobrze zarządzane. Jednocześnie z komasowaniem i wymierzeniem starego osadnictwa objęto kolonizacją dalsze ziemie.

W parafii rzymskokatolickiej w Kleszczelach istniały 3 świątynie. Pierwszy, drewniany kościół, powstał z fundacji króla Zygmunta I i jego żony, królowej Bony w 1533r³⁶, pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego, Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Zygmunta Męczennika. Kościół istniał 126 lat, do roku 1659, kiedy został spalony podczas najazdu

---

³¹ Tamże, s.7.

³² Tamże, s.3.

³³ ADD IX Tx1. Autentyczny przywilej króla Augusta II Sasa

³⁴ J. Wiśniewski, s.20

³⁵ J. Wiśniewski, s.20

³⁶ APK III (J)1,s.1,2.

moskiewskiego. Następny kościół, też drewniany, powstał z ofiar parafian w 1723r, a konsekrowany został w 1726r.³⁷ Ten kościół istniał 143 lata, aż do kasaty parafii w 1866r, w ramach represji popowstaniowych. Władze carskie kazały zamienić kościół na cerkiew prawosławną, a po zmianie decyzji świątynia została rozebrana, a materiały budowlane, cenne obrazy, dzwony oraz całą ziemię przekazano cerkwi prawosławnej. Po wydaniu przez władze carskie ukazu tolerancyjnego w 1905r, katolicy z Kleszczel podjęli starania o wznowienie parafii, o przysłanie księdza i budowę kościoła. W 1906r biskup wileński dekretem wznowił działalność parafii w Kleszczelach. W latach 1908-1910, dzięki ofiarności wiernych, wybudowano trzeci, murowany kościół, poświęcony 27 lipca 1910r pod wezwaniem św. Zygmunta Męczennika, który istnieje do dziś.

Tereny Kleszczel i okolic od wieków zasiedla ludność zróżnicowana etnicznie i religijnie. Zamieszkiwali tu Polacy, Rusini i Litwini, oraz znacznie później Żydzi, Rosjanie i Prusacy, ze znaczną przewagą ludności ruskiej. Do XVI w mieszkańcy tych terenów byli wyznania rzymskokatolickiego i prawosławnego, a od końca XVI w, przez XVII, XVIII, do pocz. XIX w czyli do 1836r w Kleszczelach, byli to rzymskokatolicy i unicy, niewielu luteran i kalwinów, oraz od XIX w – Żydzi. Stosunki między katolikami a unitami układały się chyba dobrze, o czym świadczą opisywane przez ks. E. Borowskiego relacje między duchownymi rzymskokatolickimi, a unickimi w Kleszczelach i okolicy, polegające na wzajemnym sprawowaniu sakramentów, pogrzebów, oraz chrzcie dzieci.

Specyficznym i ważnym czynnikiem parafii rzymskokatolickiej w Kleszczelach była istniejąca tu szkoła parafialna. Jak sugeruje ks. E. Borowski działała ona prawdopodobnie od początku istnienia parafii, czyli od I poł. XVI w, do pocz. XIX w, a jej funkcjonowanie potwierdzają źródła

---

³⁷ APK III (J)3, s.21

z XVII, XVIII w i z pocz. XIX w. W okresie działalności Komisji Edukacji Narodowej w tej szkole uczyło się ponad 160 uczniów, a w 1828r tylko 30 uczniów. Uczono w niej czytania i pisania, języka polskiego, rosyjskiego, łaciny, arytmetyki, geografii, katechizmu i historii. W ramach represji po powstaniu listopadowym szkoła parafialna przy kościele została zamknięta.

Należy tu zaznaczyć że na terenie parafii Kleszczele większość ziem należała do starostwa kleszczelowskiego, będącego własnością króla, który tym starostwem rozporządzał. Stąd wynika sytuacja, że w parafii ziemi szlacheckiej było mniej niż starościńskiej i dlatego w opisie parafii nazwisk szlacheckich nie przewija się dużo, a są to często nazwiska dzierżawców.

Obszar parafii Kleszczele rozciągał się na odległość ok. 40 km. W jej skład oprócz Kleszczel wchodziły: Czeremcha, Biała Straż, Borki, Czechy, Dasze, Długi Bród, Dobra Woda, Gabriel, Gregorowce, Jelonka, Jodłówka, Kośna, Kruhłe, Kuraszewo, Kuzawa, Malenniki, Moskiewce, Piotrowszczyzna, Pohreby, Pohulanka, Policzna, Saki, Starzyna, Stawiszczce, Suchowolce, Werstok, Wiluki, Witowo, Wajnówka, Wólka. Terytorium parafii nie uległo większym zmianom przez wieki, aż do czasów po II wojnie światowej.

IV. Położenie parafii Kleszczele na podstawie opisu z 1793 r.

Jak już wcześniej wspominałem opis parafii Kleszczele sporządzony został na podstawie 9 punktowej drobiazgowej ankiety przekazanej proboszczowi, którym był wtedy w Kleszczelach ks. Łukasz Łaguziewicz.

Opis parafii rozpoczyna się pierwszym punktem, w którym są informacje o przynależności parafii oraz są wyliczane wszystkie miejscowości z podaniem ich właścicieli i położeniem względem kościoła.

I tak kościół parafialny znajduje się w mieście Kleszczele, które należą do króla. Samo miasto położone jest w archidiakonacie janowskim, w diecezji łuckiej, dekanacie bielskim, czyli w województwie podlaskim, ziemi bielskiej, w powiecie brańskim. Zaznaczone jest tu, że część wiosek i miejsc należących do tej parafii położone jest w diecezji łuckiej, w województwie podlaskim, a część w diecezji brzeskiej, dekanacie kamienieckim, w województwie brzeskolitevskim. Miejscowości przedstawione są w porządku alfabetycznym.

Bobinka jest to wieś i dwór dóbr stołowych królewskich dzierżawione przez JW Suzinową Stolnikową. Leży w województwie brzeskim, na skraju Puszczy Królewskiej Zielonej, w odległości 2 mil średnich od kościoła kleszczelowskiego, w kierunku między północnym a południowym wschodem.

Budy jest to wieś leżąca w Puszczy Królewskiej (Białowieskiej), należąca do kwatery białowieskiej, w odległości 1 ½ mili dobrej na północny wschód.

Budy Policzańskie też należące do kwatery białowieskiej, też w Puszczy Królewskiej w odległości 2 mil miernych na północny wschód od kościoła parafialnego.

Budy Istockie należą do kwatery białowieskiej, też w Puszczy Królewskiej w województwie brzeskim litewskim 1¼ mili na północny wschód.

Czeremcha jest to wieś należąca do miasta królewskiego Kleszczele i znajdująca się ½ mili dobrej na południe letnie.

Czechy - wieś należąca do sędziego ziemi bielskiej JW. Trojanowskiego, o 1½ mili dobrej na północny zachód.

Czochy - wieś należąca do starostwa kleszczelowskiego, nad rzeką Jelną o milę dobrą na północny wschód.

Dobrawoda - wieś należąca do miasta królewskiego Kleszczele, leży nad rzeczką Dobrawodą o ½ mili miernej na południowy wschód.

Dasze - wieś też należąca do miasta królewskiego Kleszczele i znajduje się o ½ mili dobrej na południowy zachód.

Dubicze - wieś należąca do starostwa kleszczelowskiego, leży nad rzeką Jelną 1½ mili na północny wschód. W tej wsi nad stawem stoi cerkiew rytu greko-unickiego oraz są 2 karczmy.

Dubicze murowane - wieś i dwór należące do WW^{ch} Wielowiejskich. Cześnikowiczów Żydaczewskich, leżące nad rzeczką Babką o 1 ½ mili dobrej, między północą a północnym wschodem.

Grabowic jest to wieś i dwór należące do starostwa kleszczelowskiego, o milę dobrą na północny wschód od kościoła parafialnego.

Hrehorowce - wieś znajduje się w rękach podwojewodzkiego ziemi bielskiej W^o Skirmunta o 1½ mili na północ.

Jelonka - wieś należąca do starostwa kleszczelowskiego, ½ mili od kościoła jadąc na Grabowic, na północny wschód.

Jozki ta wieś też należy do starostwa kleszczelowskiego, leży nad rzeczką Jelną 1½ mili między północą a północnym wschodem.

Kleszczele jest to miasto należące do króla, leżące nad rzeką Nur (Nurzec). Jest tu kościół parafialny, który jest punktem, od którego liczy się

położenie miejsc i wiosek należących do parafii jak i do cerkwi rytu greko – unickiego.

Kuzawa - wieś należąca do miasta Kleszczele, nad rzeką Nurem (Nurzec) ½ mili na południowy wschód.

Kruhłe - wieś leżąca nad rzeką Nurem między bagnami, 20 staj od wsi jest dwór Kruhłe. Wieś jest podzielona na trzy części szlacheckie należące do JW^o Trojanowskiego, do W^o Wysłoucha i do WW^{ch} Komornickich i leży 1 ½ mili na północny zachód od kościoła.

Kuraszewo - należy do JW^o Wilczewskiego, leży w województwie brzeskim litewskim o ½ mili między północnym a południowym wschodem od kościoła parafialnego.

Moskiewce wieś składająca się z trzech części z których jedna należy do JW^o Trojanowskiego, druga do W^o Wysłoucha, a trzecia do W^{ch} Komornickich. Wieś leży 1 milę na północny zachód od kościoła.

Malinniki - wieś i dwór należące do generała Malczewskiego, leży na północ od kościoła kleszczelowskiego o 1 ½ mili dobrej.

Pazdyki należały do miasta Kleszczele i były odległe o ½ mili dobrej na południe.

Pohreby - wieś i dwór należące do wójtostwa kleszczelowskiego, od kościoła o ½ mili średniej na południowy zachód.

Policzna wieś należąca do dóbr stołowych króla, położona nad rzeczką Policzną, na skraju Puszczy Zielonej Królewskiej, o 1 milę małą na wschód.

Plebanka ma tylko 4 domy, należy do kościoła parafialnego i leży o 1 ¾ mili na północny zachód.

Rzeczpyce Zaścianki należą do miasta Kleszczele, leżą niedaleko Dobrywody nad rzeką Nurem ½ mili małej na południowy wschód.

Rudołty jest to dwór i wieś należące do książąt Radziwiłłów, oddane w

dożywotnią dzierżawę W^o Wolskiego szambelana królewskiego, leżą nad rzeką Orlą 1½ mili na północ.

Rudka - mała wioska i dwór, składa się z dwóch części, jedna należy do W^o Horbowskiego podstolego, a druga do WW^{ch} Wielowiejskich, leży nad rzeczką Jelną 1½ mili między północą a północnym wschodem.

Starzyna jest to wieś leżąca 1½ mili na północny wschód, nad rzeczką Policzną, należąca do Straży Puszczy Królewskiej.

Smolatyn jest to dwór należący do dóbr stołowych króla, dzierżawiony przez geometrę królewskiego W^o Pełchowskiego, leży nad rzeczką Policzną 2 mile na północny wschód od kościoła.

Szyposze, wieś należąca do JW^o Trojanowskiego, o 1½ mili na południowy zachód.

Suchowola - wieś należąca do starostwa kleszczelowskiego, odległa o ½ mili na północ.

Saki jest to wieś szlachecka podzielona na dwie części, pierwsza jest ziemiańska we władaniu dziedzicznym, a druga należy do dworu JP^a Cieszkowskiego, który był łowczym. Przy tym dworze była kaplica rytu greko – unickiego.

Tofilowie leżą nad strugiem Babką w odległości 1½ mili między północą, a północnym wschodem. Wieś i dwór należą do Starosty Kleszczelowskiego JW^o Cieszkowskiego i są dziedziczne.

Wersztok leży 1 milę na północny wschód od kościoła, znajduje się tam dwór – rezydencja, oraz cerkiew rytu greko – unickiego, należy do JW^o Wilczewskiego, który był kasztelanem podlaskim i marszałkiem konfederacji ziemi bielskiej.

Wolkostawiec leży między lasem 1 milę dobrą na południowy wschód i jest też własnością JW^o Wilczewskiego.

Wojnowka leży nad strugą Droszcz 1½ mili na południowy wschód, jest tam też budowany nowy dwór leżący o ¼ mili od wsi, między borem

sosnowym w jednej linii ze wsią. Całość należy do JWW^{ch} Matuszewiczów kasztelanów brzeskich.

Wolka Cieszkowska jest to karczma leżąca w lesie sosnowym o ½ mili dobrej na północny wschód.

Wójtowszczyzna jest to też karczma leżąca nad rzeczką Nurem o ¾ mili na południowy wschód i należąca do wójtostwa kleszczelowskiego.

Wolka jest to wieś i dwór leżące w odległości 1 mila na zachód od kościoła, jest własnością JW^o Bobrownickiego. We wsi jest cerkiew rytu greko – unickiego.

Zaćsianek składający się z 4 chałup i karczmy należy do W^o Zawistowskiego, leży on w borze sosnowym, w województwie brzeskim litewskim, o ¼ mili na północny wschód od kościoła kleszczelowskiego.

Zaborce należą do miasta Kleszczele, leżą na granicach obrębu miejskiego, o ¼ mili na zachód.

Zaleszany jest to wieś leżąca o 1 ¼ mili na północ od Kleszczel i należą do generała JW^o Malczewskiego.

W drugim punkcie wymienionych jest 5 kościołów, które znajdują się po sąsiedzku kościoła w Kleszczelach.

Są to więc:

Kościół w Bielsku, miasteczku leżącym 4 mile na północ od Kleszczel.

Kościół w Wierzchowicach, które leżą 2 mile na południowy wschód od Kleszczel.

Kościół w Wysokim Litewskim, mieście leżącym 3 mile na południe od Kleszczel.

Kościół w Milejczycach leżących 2 mile na południowy zachód od Kleszczel.

Kościół w Boćkach, jest to miasteczko leżące 3 mile na zachód.

W trzeciej części dokumentu wyszczególnione są ważniejsze miasta leżące wkoło kościoła kleszczelowskiego, a będą to:

Bielsk jest to miasto stołeczne, leży w województwie podlaskim ziemi bielskiej, a należy do diecezji łuckiej i jest odległe od Kleszczel o 4 mile na północ.

Wysokie Litewskie jest to miasto leżące w diecezji brzeskiej o 3 mile na południe od Kleszczel i jest własnością JO księcia Sapiehy.

Brześć jest to główne miasto województwa brzeskiego i diecezji brzeskiej i leży 8 mil na południe zimowe od Kleszczel.

Janowo - miasto, w którym jest archidiakoniat, leży za rzeką Bug o 6 mil na południe.

Boćki jest to miasto należące do JW^o Potockiego, a leży w diecezji łuckiej 3 mile na północny zachód od Kleszczel.

W czwartym punkcie opisu mamy wyszczególnione i opisane 5 dróg głównych z Kleszczel. Są to następujące drogi:

Droga z Kleszczel do Bielska: najpierw przez $\frac{1}{2}$ mili do Suchowolcow jest to droga prosta, piaszczysta, dalej od Suchowolcow do Zaleszan jest to droga z licznymi zakrętami, a potem idzie prosto już do Bielska. Latem do Bielska jedzie się 5 godzin, a zimą $4\frac{1}{2}$.

Droga do Wysokiego Litewskiego: droga przez $1\frac{1}{2}$ mili dobrej jest piaszczysta, a przez następne $1\frac{1}{2}$ mili miernej nie piaszczysta. Droga w niektórych miejscach pagórkowata i ma trochę zakrętów. Latem z Kleszczel do Wysokiego jedzie się 4 godziny, zimą $3\frac{1}{2}$.

Droga do Janowa: biegnie przez Wysokie Litewskie i przez Wołczyn, jest zróżnicowana, jest i piaszczysta i pagórkowata i z zakrętami. Latem jedzie się 8 godzin, zimą 6.

Droga do Milejczyc: droga przez $\frac{1}{2}$ mili dobrej jest prosta, kamienista i z pagórkami, dalej są liczne zakręty aż do pól należących do miasta Milejczyce. Przez pola milejczyckie aż do samych Milejczyc droga jest już trybowana. Latem jedzie się do Milejczyc 3 godziny, zimą 2.

Droga do Boćkow : droga przez milę biegnie piaszczysta, przez pagórki z licznymi zakrętami. Dalej jest to już prosta droga aż do Boćkow. Latem z Kleszczel do Boćkow jedzie się 4 godziny, a zimą można dojechać i w 3½.

W piątej części dokumentu opisane są bagna, błota, strugi i rzeki znajdujące się na terenie parafii kleszczelowskiej.

Strugi nazywane Biała zaczynają się milę za wsią Saki, wypływają z olszyny szerokie na 3 stopy i takim pasem ciągną się za wsią Zaleszanami, aż do Malinnik, gdzie zaczyna się już rzeka Biała, następnie skręca z kierunku północnego ku zachodniemu i dopływa do wsi Kuzkow, leżącej w parafii bielskiej. Te strugi są granicą parafii kleszczelowskiej.

Bagnisko nazywane Jelna, leży na północny wschód od wsi Jelanki. Z niego wypływa rzeka Jelna i płynie na północny wschód do wsi Czochow, gdzie skręca na północ, płynąc koło wsi Dubicze, potem przez wsie Tofiłowce i Rudkę, następnie skręca na południowy zachód. Płynie za wsią Rudołtami, potem do miasta Orli. Pod Orlą skręca znowu na północ i tu się kończy parafia kleszczelowska.

O milę dobrą na wschód od Kleszczel, w borze sosnowym, w dobrach JW^o Wilczewskiego jest zarośnięty staw, gdzie bije małe źródło, z którego zaczyna się rzeczka Policzna. Rzeczka ta płynie na wschód po lewej stronie wsi Wojnówki, gdzie znajduje się mostek. Stamtąd płynie przez las olszowo-jodłowy, mija z prawej strony dwór Smolatyna i tam wpada w puszcę Królewską. Tam się kończy parafia kleszczelowska.

Pod Budami w borze sosnowym o 1 ½ mili na północny wschód zaczyna się bród i ciągnie się stąd kilkanaście przez bór porośnięty olszyną.

Struga Drozd rozpoczyna swój bieg z prawej strony dworu Wojnówki i płynie na wschód między borem i zaroślami, między Smolatynem a Bobinką, wpada w rzekę Policzną.

Strużek Trubianka ma swój początek między pagórkami w polach miejskich, o ¼ mili na północny wschód od Kleszczel. Potem płynie przez pola, mokre łąki, gaj olszowy i pod miastem wpada w rzekę Nur.

Rzeczka Dobrowodka rozpoczyna bieg w ogrodach wsi Dobrywody, przepływa przez wieś, potem przez gaj olszowy i jodłowy, przez mokre łąki, na których kiedyś się rozlewała. Teraz rowem jest doprowadzana pod same miasto, gdzie wpada do strugi Trubianka.

Rzeka Nur zaczyna swój początek o milę na południowy wschód od Kleszczel, płynie do wsi Kuzawy, gdzie na niej jest most i staw. Potem płynie między zaroślami olszowymi i jodłowymi kilka staj i jest drugi most i staw, dalej w znacznej odległości trzeci most i staw, a od niego kilka staj dalej piąty most i staw. Teraz całkowicie skręca na zachód i płynie między olszowymi zaroślami w pobliżu miasta znowu staw i most. Wreszcie płynie pod samymi Kleszczelami od południa, gdzie wpadają do niego struga Trubianka i rzeka Dobrywodka.

Na tracie brzeskim jest duża grobla, oraz most i staw, dalej płynie na wprost, mija miasto i jest znowu staw, a o kilka staj dalej następny staw i mostek. Potem rzeka Nur płynie z północy i mija z tyłu dwór Pohreby, który należy do wójtostwa kleszczelowskiego i tam też jest staw i mostek, przepływa koło wsi Piotrowszczyzna gdzie na niej jest znowu most i staw, dalej płynie w kierunku miasta Boćki i granic parafii boćkowskiej i jest końcem parafii kleszczelowskiej.

Bagno Nurzec leży o ½ mili na południe od Pozdykow, w nim rozpoczyna swój bieg rzeka Nurzec, która jest granicą gruntów miejskich Kleszczel i jednocześnie jest granicą między Koroną a Litwą. Ta rzeczka płynie przez las do wsi Rohacz, leżącej już na Litwie, o milę dobrą od Kleszczel i tam kończy się parafia kleszczelowska.

Struga Kosna ma swój początek koło wsi Dasze, które należą do Kleszczel, tam jest grobla i mostek. Struga płynie pomiędzy polami tej wsi i ma

kształt węża, za wsią Pohreby płynie ku północy i od strony zachodniej wpada do rzeki Nur. W lecie struga ta wysycha, a jest ona granicą parafii.

W punkcie szóstym wymienione są i opisane bory i lasy znajdujące się w tej parafii.

Bór miejski leżący o $\frac{1}{2}$ mili dobrej od miasta, porośnięty kilkuletnimi drzewami chojowymi i brzozowymi. Idąc gościńcem wysockim mijamy wieś Czeremchę i z lewej strony gościńca mamy małe zarośla sosnowe, a z prawej strony gościńca, jadąc od miasta na południe, od Mogiłek Czeremskich ciągnie się ten bór miejski do granicy pól wsi Połowce, które leżą na Litwie. Wzdłuż ten bór dochodzi do boru dóbr Rohacz JWW^{ch} Matuszewiczów, gdzie nowy tryb oddziela Koronę i Litwę. Ten bór miejski ma szerokości i długości ok. $\frac{1}{4}$ mili.

Od dworu Pohreby, należącego do wójtostwa kleszczelowskiego, rozpoczynają się zarośla olszowe rosnące nad rzeką Nurem, tam też za dworem rozciąga się gaj brzozowy, nazywany Olszemiak. Rozciąga się on nad rzeką przez $\frac{1}{4}$ mili, aż do granicy żukowskiej w parafii boćkowskiej.

Las Puchowo zaczyna się z północnej strony Kleszczel i ciągnie się na zachód po lewej stronie gościńca Boćkowskiego do rzeki Nur. Las ten zaczyna się o $\frac{3}{4}$ mili od miasta i ciągnie się aż do wsi Zaborce, następnie łączy się z gajem olszowym należącym do Wolki JW^o Bobrownickiego, który leży o 4 staje od gościńca Boćkowskiego i kończy się o $\frac{3}{4}$ mili od wsi Wolki. Z prawej strony tego gościńca bór sosnowy dochodzi do zarośli należących do wsi Hrehorowce. Zarośla otaczają Hrehorowce i od pól kruchlańskich ciągną się do początku pól suchowolskich. We wsi Saki, za dworem, przy kanale jest gaj olszowy, następnie przy kaplicy na pagórku są zarośla brzeziny i olszyny. Udając się drożyną na wschód od wsi Saki widać małe zarośla chojowe, które ciągną się do gościńca biegnącego z Kleszczel do Orli w kierunku północnym. Po prawej stronie tego gościńca

wzdłuż, rośnie młody las sosnowo – brzozowy i ciągnie się aż do początku pól jelańskich. Idąc tym samym gościńcem wszerz, ku północy las ten łączy się z borem Rudołtowskim i całą szerokością dochodzi do pól rudołtowskich o $\frac{1}{4}$ mili od Rudołt.

Udając się gościńcem z Saków do Bielska, mamy po jego prawej stronie szeroki na 5 staj gaj olszowy, który nad strugą Biała ciągnie się od wsi Sakow, aż do wsi Zaleszan, potem mija wieś Zaleszany i przez $\frac{1}{4}$ mili nad wspomnianą strugą ciągnie się las olszowy, a przy samym gościńcu bór sosnowy, które razem mają długość 12 staj. Idąc tym gościńcem dochodzimy do wsi Malinniki, gdzie koło dworu nad strugą jest mały gaj olszowy, dochodzący do młyna i stawu na rzece Białce. Przejechawszy wieś Malinniki i jeszcze $\frac{1}{4}$ mili zaczyna się bór Wiszniowka, który po prawej stronie gościńca jest mieszany brzozowo – olszowo – olsowy i dochodzi do rzeki Białej. Po lewej stronie gościńca bielskiego rośnie taki sam bór jak i po prawej, a długość i szerokość ma po pół $\frac{1}{4}$ mili.

W Dubiczach Murowanych jest niewielki borek sosnowy od strony południowej nad rzeką Jelną. Następnie jest znowu borek długi i szeroki po $\frac{1}{4}$ mili, który należy do JWW^{ch} Wielowiejskich, a dochodzi do lasu Kormiańskiego i do strugi Babki.

Las Czochowski, sosnowy należy do starostwa kleszczelowskiego. Idąc dróżką do Wersztoku zaczyna się ten las od granicy pól miejskich na wschód i po prawej stronie ciągnie się klinem szerokim i długim na $\frac{1}{2}$ mili, a kończy się za karczmą Cieszkowska Wola przy granicy idącej od Kuraszewa do Wersztoku. Po lewej stronie drogi do Wersztoku ciągnie się on szerokością $\frac{1}{4}$ mili do granicy z Jelanką na północ. Idąc od Jelonki na wschód do Czochow ciągnie się ten las za wsią Wersztokiem jeszcze dalej niż do (Jeloka?) przez długość 1 mili. Od karczmy Cieszkowska Wola na wschód zaczyna się bór sosnowy należący JW^o Wilczewskiego, kasztelana podlaskiego, marszałka (?) konfederacji ziemi bielskiej. Bór ten pasmem

przechodzi koło wsi Wersztok aż do wsi Zaścianki i łączy się z Puszczą Królewską, w drugim miejscu przechodząc koło wsi Kuraszewo dochodzi do boru Opackiego i gościńca Brzeskiego, dalej przechodząc przez gościniec Brzezek dochodzi do pól omelnickich, a idąc od wsi Omelnica na północ, dochodzi do Puszczy Królewskiej. Wreszcie pod wsią Wojnówka i borem Wojnowskim JWW^{ch} Matuszewiczów ciągnie się do lewej granicy tego lasu i się z nim łączy na długości $\frac{3}{4}$ mili, a na szerokości 1 mili.

Bór Wojnowski leży między lasem JW^o Wilczewskiego, Puszczą Królewską, a granicą policzańską, ma szerokość $\frac{1}{2}$ mili, a długość półtorej $\frac{1}{4}$ mili, przy czym szerokość się liczy z południa na północ, a długość z zachodu na wschód. Następnie Puszcza Królewska zaczyna się od wsi Zaścianek, obejmuje tereny za Wojnówką, poza rzeką Policzną i poza wsią Policzną, a dalej na wschód zajmuje dwie strony rzeki Policznej razem ze wsią Starzyna, gdzie jest straż puszczy. Potem ta puszcza ciągnie się do dworu Smolatyna i dalej takim pasem wchodzi w parafię wierzchowicką. Ta puszcza nazywana jest Zieloną i wchodzi w ziemie Litwy. I to jest koniec lasów w parafii kleszczelowskiej.

W części siódmej pokazane są młyny znajdujące się w parafii kleszczelowskiej na rzekach Nurze i na Jelnej, oraz młyn wietrzny.

Młynów w Kleszczelach na rzece Nur jest 10.

Pierwszy jest młyn Kuzawski $\frac{1}{2}$ mili od kościoła kleszczelowskiego.

Drugi to młyn Rzepczycki półtorej $\frac{1}{4}$ mili od kościoła

Trzeci to Wójtowski leży o mniejsze półtorej $\frac{1}{4}$ mili

Czwarty Bobunkowski odległy o 5 staj od Wójtowskiego

Piąty jest Popowski odległy o $\frac{1}{4}$ mili

Szósty jest to młyn Funduszowy Kościoła Parafialnego o pół $\frac{1}{4}$ mili

Siódmy Kondruciowski znajduje się przy samym wjeździe do miasta w odległości 3 staj od kościoła

Ósmy młyn nazywany Bernatowski, znajduje się 10 staj na zachód od miasta

Dziewiąty jest o pół $\frac{1}{4}$ mili od kościoła

Dziesiąty jest to młyn wietrzny, znajduje się na północ od miasta po lewej stronie gościńca orlańskiego w odległości 2 staj.

Te młyny oprócz Wójtowskiego i Funduszowego są własnością dziedziczną obywateli miasta królewskiego Kleszczele.

Jest jeszcze młyn wójtowski na rzece Nur, we wsi wójtowskiej Pohreby, w odległości $\frac{1}{2}$ mili od kościoła.

Jest jeszcze 6 młynów na rzece Jelna.

Pierwszy znajduje się w Czochach, nazywany jest Chandozka, w odległości 1 mila dobra od kościoła

Drugi jest to młyn Brzozowszczyzna i jest w odległości 12 staj od pierwszego.

Trzeci to Tofilukowski jest o 20 staj dalej od drugiego

Czwarty znajduje się Dubiczach przy cerkwi $1\frac{1}{2}$ mili od kościoła

Piąty jest Panfilukowski od Dubicznego w odległości 20 staj.

Szósty nazywany Rudka jest odległy od Ponfilukowskiego o 29 staj i należy do WW^{ch} Wielowiejskich i Horbowskiego.

Z tych młynów 1,2,3,4 i 5 należą do starostwa kleszczelowskiego.

Na rzece Jelna jest jeszcze młyn we wsi Rudołty w odległości $1\frac{1}{2}$ mili.

W Wojnówce na rzece Policznej są jeszcze młyn i folusz odległe od kościoła parafialnego o $1\frac{1}{2}$ mili.

Na koniec tej części piszący stwierdza że w tej parafii nie ma więcej żadnych machin wodnych i wietrznych, ani innych fabryk.

W ósmym punkcie opisane są drogi partykularne i trakty publiczne przebiegające przez parafię kleszczelowską, a odległości podane są w milach. Droga do wsi Grabowiec, Dubicz, Tofiłowcow, Rudki itp. Wyjeżdżając z Kleszczel na wschód widać po lewej stronie młyn wietrzny,

a dalej przejechawszy od miasta 8 staj nad samą drogą, po tej samej lewej stronie jest cegielnia, naprzeciw której w prawą stronę jest droga do Kuraszewa. Udając się dalej wprost drogą między polami przez pagórek i zostawiwszy z prawej strony drogą do Wersztoku, docieramy prostą drogą między polami do Jelanki odległej od miasta o $\frac{1}{2}$ mili. Mijamy wieś i kilka staj za wsią mamy po prawej stronie drogę do Czochow.

Jedziemy dalej trybowanym gościńcem między polami, aż do samej wsi Grabowiec odległej od kościoła parafialnego o milę dobrą, a od Jelanki $\frac{3}{4}$ mili. Mijając Grabowiec, na końcu wsi, przed dworem skręcamy w lewą stronę, a wyjeżdżając za wieś przez most skręcamy w prawą stronę i drogą między polami docieramy do Dubicz, odległych od Grabowca $\frac{1}{2}$ mili małej. W Dubiczach przechodzi się przez most przy młynie, koło plebanii na północ, udać się w lewą stronę drożyną między polami, a idąc dalej kilka staj mijamy lewą stronę młyna Panfilukowskiego i prawą stronę boru sosnowego, do Józkow mamy $\frac{3}{4}$ mili. Z Józkow drożyną między polami do Rudki jest pół $\frac{1}{4}$ mili małej. Od wspomnianej wyżej plebanii w Dubiczach jadąc, zostawiawszy z prawej strony drogę do Kornina w parafii bielskiej średniej, drogą między polami przejechawszy kilka staj przy małym borze sosnowym, drogą skręcającą na grobli, przez mostek dojeżdżamy do dworu Dubicz murowanych. Stamtąd jadąc $\frac{1}{4}$ mili drogą piaszczystą między polami docieramy do Tofiłowcow, $\frac{1}{4}$ mili dobrej. Z wcześniej wymienionej Jelanki jadąc z prawej strony widać bór sosnowy Czochowski, a po kilku stajach od Jelanki, po prawej stronie drogi Grabowieckiej jest droga do Czochow. Dalej droga idzie między polami do rzeki Jelny, przekracza ją idąc górną drogą z prawej strony boru Czochowskiego, z drugiej strony mając pola. Z Jelanki do Czochow jest $\frac{1}{2}$ mili. Jadąc z Kleszczel drogą Grabowiecką droga za górką skręca w prawo do Wersztoku i biegnie prosto na wschód. Koło tej drogi idącej między polami rosną krzaki i ciągną się aż do boru Czochowskiego o $\frac{1}{2}$ mili od miasta, potem droga biegnie przez las

Czochowski do Woli Czeszkowskiej o $\frac{3}{4}$ mili od miasta, a stamtąd przez bór sosnowy aż do Wersztoku o $\frac{1}{4}$ mili od Woli Czeszkowskiej. Wreszcie jadąc z Kleszczel droga wcześniej zostawiona, skręcająca przy cegielni do Kuraszewa, idzie między polami przez strugę Trubiankę, tam jest drożyna w prawą stronę idąca koło gaiku olszowego, między polami i dochodzi do Dobrywody, gdzie przez $\frac{1}{2}$ mili miernej rosną tylko gdzie niegdzie krzaki. Idąc dalej w górę pomiędzy polami dochodzi się do Kuraszewa. Znowu z miasta wyjeżdżając za górką mamy w prawą stronę drożynę do Wołkostawcow, gdzie idzie ona między polami do lasu nazywanego Pdwółcze i który należy do Wersztoku. Jadąc $\frac{1}{2}$ mili przez sosnowy las Podwółcze docieramy do Wołkostawcow, leżących mila dobra od miasta. Tą drogą jadąc prosto $\frac{1}{2}$ mili między polami, dochodzimy do Kuraszewa, a minawszy wieś idziemy dalej między zaroślami z obu stron drogi przez kilkanaście staj. Dalej po lewej stronie drogi widać dwór i wieś Policzną, za którą z tyłu jest bór, a przed nią przy drodze z Kuraszewa do dworu Smolatyńskiego jest zasiane pole, dalej widać wieś Wojnowkę, skąd idąc przekracza trakt Brzeski i prosto idzie ta droga od Kuraszewa przez $\frac{1}{2}$ mili do boru Wojnowskiego, a jadąc przez ten bór jeszcze $\frac{1}{2}$ mili do wsi Starzyny, razem 1 mila. Z Kuraszewa zaś wyjeżdżając wprost na wschód, po kilku stajach, jest drożyna w prawą stronę między polami do dworu Bobniki, a na wprost do dworu Smolatyńskiego, gdzie kończy się parafia kleszczelowska.

Druga droga z Kleszczel do Czeremchy idzie na południe i się rozdziela, na południowy wschód do Kuzawy, na południowy zachód do wsi Dasze i na północny zachód do wsi Pohreby. Jadąc z miasta od kościoła na południe mijamy młyn Kondrucowski i rzeką Nurzec, dalej idziemy przez groblę, która się ciągnie 8 staj i przy której końcu, drogi się rozdzielają. Pierwsza idzie w lewą stronę do Czeremchy, a po 3 stajach jest drożyna w lewą stronę idąca między polami i po lewej stronie tej drogi widać Repczyce

Zaścianki miejskie kleszczelowskie, oraz wójtowszczyznę, czyli młyn i karcznię. Dalej ta drożyna idzie do Kuzawy leżącej o ½ mili. Po rozłączeniu się drożyny do Kuzawy, drożyna do Czeremchy idzie przez mostek w dolince prosto do Figur, a od Figur prosto przez pagórek do Czeremchy. Po obu stronach drożyny pod Czeremchą rosną drobne chrościny, a do Czeremchy jest ½ mili dobrej.

Druga droga idąca z miasta Kleszczele na wprost grobli, idzie do Rohacz przez pagórek, między polami na których widać po obu stronach rzadkie chrościny, potem do boru Rohackiego, przejechawszy bór jeszcze około ½ mili jest do wsi Rohacz leżącej w województwie brzeskim litewskim, odległość od miasta wynosi 1 mila. Trzecia droga od idącej z miasta grobli, skręca w prawo na zachód do Daszow i Pohrebow, idzie między polami aż dochodzi do dolinki gdzie jest grobla i mostek, oraz Figura. Tu rozdzielają się drogi, jedna biegnie w lewo do Daszow, a druga w prawo do wsi Pohreby i do dworu wójtowskiego kleszczelowkiego, jedna i druga droga biegnie między polami. Do Daszow jest ½ mili dobrej, koło której o kilkanaście staj jest cerkiew... osna, która kończy parafię kleszczelowską, do Pohrebow jest ½ mili miernej.

Trzecia droga z Kleszczel do Wolki, Kruhłej i ich przyległości. Jadąc od kościoła parafialnego prosto ulicą Kościelną na zachód, wyjeżdżamy na trakt boćkowski i przejechawszy ¼ mili zobaczymy po prawej stronie drogi, w odległości od niej 12 staj wieś Plebankę, należącą do kościoła kleszczelowskiego. Jadąc dalej przez las Puchowo ciągnący się przez kilkanaście staj, za dolinką z prawej strony mijamy drożynę idącą między zaroślami do wsi Hrehorowce o 1½ mili na północ wprost drogą boćkowską mijając las Puchowo, w odległości 8 staj od drogi widać będzie wieś Zaborce, znajdującą się na granicy obrębu miejskiego. Dążąc dalej przez bór sosnowy Wolański, ciągnący się przez pół ¼ mili, piaszczystą drogą do Wólki jedzie się 1 milę, a stamtąd udając się prosto do wsi

Moskiewce leżące mila dobra od miasta, a od Wólki kilkanaście staj. Wyjechawszy z Moskiewcow drogą między polami po 2 stajach jest drożyna do dworu Kruhłe, odległego od Moskiewcow o $\frac{1}{4}$ mili, a dalej przez dwór do Czechow również $\frac{1}{4}$ mili. Idąc tą drogą dalej od rozgałęzienia się drożyny na Kruchłą, idzie znowu w prawą stronę drożyna między polami do Szyposzow, leżących od Moskiewcow w odległości półtorej $\frac{1}{4}$ mili. Wreszcie jadąc tą prostą drogą od odchodzącej drożyny na Szyposze, przez Smugi, po przejechaniu kilkunastu staj, jest znowu drożyna między polami do wsi Kruhłej idąca w lewą stronę, od Moskiewcow odległa o $\frac{1}{2}$ mili dobrej. Tu się kończy parafia kleszczelowska.

Czwarta droga prowadzi do Suchowolcow, Zaleszan, Malinnik itp. Jadąc prosto od kościoła kleszczelowskiego na północ, drogą piaszczystą między polami, na których z obu stron rosną małe i rzadkie choiny, po przejechaniu $\frac{1}{2}$ mili docieramy do Suchowolcow. Z Suchowolcow wyjechawszy, po lewej stronie mamy drożynę idącą między polami do wsi Sakow, od Suchowolcow leżącej o $\frac{1}{4}$ mili. Stamtąd drogą między polami dociera się do Zaleszan odległych od Sakow o $\frac{1}{4}$ mili małej, a z Zaleszan jadąc prosto przez pole szerokie, przez groblę i most będący przy lesie odległym od drogi po prawej stronie o około 12 staj, docieramy do Malinnik leżących 1 mila od Zaleszan. Tu się kończy parafia kleszczelowska.

Piąta droga biegnie do Rudołt. Jadąc prosto od kościoła, wyjeżdża się z Kleszczel za miasto drogą do Suchowolcow, przejechawszy kilkanaście staj w górę mijamy z prawej strony Mogiłki, za którymi skręcamy w prawą stronę i udajemy się prosto drogą piaszczystą, do granicy miejskiej, to jest około $\frac{1}{4}$ mili dobrej. Stamtąd w poprzek gruntów Suchowolskich, prosto między zaroślami Sakowskimi, przez Smugi mokre około $\frac{1}{4}$ mili,

docieramy do lasu Rudołtowskiego około pół $\frac{1}{4}$ mili i wreszcie drogą biegnącą przez obszerne pole, długości $\frac{1}{4}$ mili, dochodzimy do Rudołt.

W tym miejscu jest opisanych 5 dróg do kościołów w okolicy.

Droga do kościoła w Bielsku biegnie z Kleszczel na północ do Suchowolcow $\frac{1}{2}$ mili, z Suchowolcow do Sakow $\frac{1}{4}$ mili, stąd do Zaleszan $\frac{1}{4}$ mili, z Zaleszan koło boru sosnowego do Malinnik $\frac{1}{2}$ mili, z Malinnik przez bór Wiszniowka i przez rzekę Białą, pod borem Podbielskim, przez zarośla prosto do karczmy Lewkowskiej $1 \frac{1}{4}$ mili, a jadąc od tej karczmy $\frac{3}{4}$ mili prostą trybowaną drogą docieramy do Bielska.

Droga do kościoła w Wierzchowicach biegnie z miasta na południowy wschód do Dobrywody $\frac{1}{2}$ mili, z Dobrywody między polami przez bór Opacki do Opaki $\frac{3}{4}$ mili, stąd do Busnic półtorej $\frac{1}{4}$ mili, a z Busnic do Wierzchowic półtorej $\frac{1}{4}$ mili.

Droga do kościoła w Wysokim Litewskim, biegnie z Kleszczel na południe, drogą piaszczystą koło wsi Czeremchy o $\frac{1}{2}$ mili, potem przez bór miejski do Połowcow, odległych od kościoła kleszczelowskiego $1 \frac{1}{2}$ mili. Z Połowcow otwartym polem jadąc milę do Wołkowicz, a z Wołkowicz $\frac{1}{2}$ mili przez most i przez pole obszerne docieramy do Wysokiego.

Droga do kościoła w Milejczycach wiedzie z końca grobli miejskiej kleszczelowskiej na zachód w kierunku do Daszow odległych o $\frac{1}{2}$ mili dobrej, od Daszow droga idzie kilkanaście staj, poczem lekko skręca w lewo, między pole a zarośla i dalej biegnie otwartym polem, do Milejczyc, odległych o $1 \frac{1}{2}$ mili.

Droga do kościoła w Boćkach. Jadąc z miasta na północny zachód do Wolki, koło lasu Puchowo i przez bór Wolański droga biegnie przez milę, z Wolki do Moskiewcow kilkanaście staj, z Moskiewcow przez Smugi, potem otwartym polem do wsi Krasny, razem od Wolki mila, ze wsi Krasny koło dworu Dubna $\frac{1}{2}$ mili, a od dworu Dubna droga prosta

przez $\frac{1}{2}$ mili do Boćków.

Drogi do wymienionych miast, takie same jak do pobliskich kościołów.

Droga do archidiakonalnego miasta Janowa z Kleszczel biegnie przez wieś Połowce do Wysokiego Litewskiego 3 mile, z Wysokiego przechodzi koło Maryampola księży Bonifratrów, przez bór sosnowy do Wołczyna $1 \frac{1}{2}$ mili, z Wołczyna do Wieliczkowicz jest mila, a tam przeprawiwszy się przez rzekę Bug jest do Janowa $\frac{1}{2}$ mili.

W dziewiątej, ostatniej części dokumentu opisana jest granica Litwy z Koroną przebiegającą przez parafię kleszczelowską.

Na początek na zachód za wsią Dasze leżącą o $\frac{1}{2}$ mili od miasta Kleszczele i jeszcze dalej o $\frac{1}{2}$ mili jest Ścianka odgradzająca od pól wsi Hruska i od pól wsi Rohacz leżących w województwie Brzeskim, od tej Ścianki z zachodu przez południe ciągnie się nowy tryb pod borem Rohackim o $\frac{1}{4}$ mili, odzielając od wsi Dasze pola Daszowskie, trochę Czeremskich, idzie między borem miejskim i ciągnie się do pól wsi Połowce, które odgranicza. Dalej jest znowu Ścianka między gruntami Czeremskimi i Połowieckimi, przez drogę idącą z Kleszczel do Wysokiego przechodzi ta Ścianka ku wschodowi, od południa zaś dukt swój prowadzi aż za pola wsi Kuzawy. Te pola minawszy ciągnie się koło pól Dobrywody do boru Opackiego gdzie zawróciwszy z południa na zachód dochodzi do Kuraszewa, około $\frac{1}{2}$ mili, z Kuraszewa idzie granicą boru Czochońskiego do Wersztoku przez około trochę więcej niż $\frac{1}{2}$ mili, a z Wersztoku leci za wsią Czochoy i polami Dubickimi. To jest granica Litwy od wschodu.

Zatem parafia kleszczelowska znajduje się w Ziemi Bielskiej i województwie brzeskim litewskim. Nie cała jednak parafia należy do kościoła, lecz tylko same dwory i wieś Saki Szlacheckie, wsie zaś należą każda do swojej parafii cerkwi rytu greko – unickiego.

W samym mieście Kleszczele przy kościele parafialnym są dwie cerkwie, zaś we wsiach opisanych wyżej, jeśli są cerkwie to są wspomniane.

Zakończenie

Głównym celem mojej pracy jest edycja źródła z 1793r. dotyczącego parafii Kleszczel w 1793r. Uważam, że jest to dlatego tak ważne, ponieważ dokument ten, jest po raz pierwszy prezentowany i publikowany, oraz jest jedynym opisem parafii z terenu diecezji łuckiej który się zachował. Wszystkie oryginały opisów parafii, w tym diecezji łuckiej, odzyskane po wojnie polsko – bolszewickiej i przechowywane w Bibliotece Narodowej w Warszawie, spłonęły w Powstaniu Warszawskim. Jednocześnie publikacja tego źródła dotyczącego parafii Kleszczele, może się przyczynić do lepszego poznania i zrozumienia procesów zachodzących na terenie parafii kleszczelowskiej, a jak wiadomo parafie w tamtych czasach oprócz charakteru religijnego, spełniały również funkcje społeczne, kulturalne, a nawet administracyjne.

Jak stwierdza ks. E. Borowski samo terytorium parafii kleszczelowskiej nie uległo większym zmianom przez wieki, szczególnie przez wiek XIX i XX. I rzeczywiście miejscowości opisane w dokumencie, wchodzące w skład parafii kleszczelowskiej, należą do niej do momentu kasaty parafii w 1866r przez władze carskie. Po wznowieniu parafii w 1906r obszar parafii nie uległ większym zmianom, a pierwsze znaczniejsze zmiany w obszarze parafii nastąpiły po II wojnie światowej w 1957r, gdy z terytorium parafii wydzielono nową parafię w Czeremsze. Z miejscowości dawnej parafii kleszczelowskiej, opisanej w dokumencie, obecnie za granicą w Republice Białoruskiej znajdują się tylko dwie: Babinka i Wołkostawiec, które leżą zaraz za samą granicą i jest to niewielka część dawnej parafii.

Jeśli chodzi o nazwy miejscowości z terenu parafii kleszczelowskiej wymieniane w dokumencie, to obecnie nazwy są często także same: jak dawne np.: Czeremcha, Kuzawa, Starzyna, Wojnówka, Policzna,

Grabowiec, Zaleszany, Saki, Moskiewce, Dasze. Część obecnych nazw miejscowości nawiązuje do dawnych i uległo niewielkim przekształceniom np.: Dobrowoda – dawniej Dobrawoda, Dobrywoda; Jelonka – dawniej Jelanka; Suchowolce – dawniej Suchawola; Pogreby – dawniej Pohreby.

Tereny opisane w 1793r dziś uległy sporym zmianom, przestało istnieć kilka wsi, ich nazwy pozostały czasami tylko jako nazwa terenu. Ważniejsze drogi w większości nie zmieniły swojego przebiegu i biegną jak dawniej, drogi lokalne czasami zanikły lub zmieniły częściowo swój bieg lub zostały przecięte przez granicę wschodnią po II wojnie światowej. W wyniku melioracji i osuszania gruntów po wojnie, niektóre opisane w dokumencie bagna i stawy zniknęły, pozostawiając tylko czasami po sobie dawne nazwy. Najbardziej chyba zmianom uległy opisywane w dokumencie lasy i bory, duża ich część została wycięta, w różnym celu, dla drewna lub dla uzyskania ziemi pod uprawę. Obecnie, gdy się jedzie terenem dawnej parafii kleszczelowskiej, po dawnych lasach prawie nie ma śladu, są za to lasy sadzone przez człowieka, ale to widać na pierwszy rzut oka, bo są młode i równo sadzone. Ogólny charakter krajobrazu jest jednak chyba podobny do tego dawnego, bo wymieniane często w dokumencie puste, otwarte pola przy drogach są widoczne i dziś, czasami zarosłe przez młode samo zasiewające się sosny i brzozy.

Ciekawym problemem wynikającym z dokumentu jest sprawa unitów. Jak pisze ks. E. Borowski od I poł. XVII w. w Kleszczelach występują tylko dwie wiary, unicka i katolicka i tak jest właściwie do 1839r, do kasaty unii. W międzyczasie po III rozbiórce przybyło trochę luteran i wyznawców judaizmu. W dokumencie jest to potwierdzone, bo wszystkie wymienione w opisie, a istniejące na terenie parafii cerkwie są rytu greko – unickiego co świadczy o całkowitym braku na tym terenie prawosławnych, którzy pojawią się na tu dopiero po 1839r po kasacie unii. Następny problem to sprawa likwidacji parafii w 1866r, rozebrania kościoła i

przekazania ziemi oraz całego inwentarza kościoła cerkwi prawosławnej. Potwierdza to fakt położenia dawnej plebani katolickiej obok cerkwi prawosławnej, która musiała powstać na terenie dawnego placu kościelnego.

Myszę, że napisana praca może rozbudzić zainteresowanie tym okresem, okolicą, oraz będzie podstawą do dalszych badań nad ciekawą zróżnicowaną okolicą jaką stanowiły i stanowią Klęczczele. Dla mnie jest bodźcem do zajęcia się historią regionalną w szerszym zakresie.

Wykaz skrótów

ADD – Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie

APK – Archiwum Parafii Kleszczele

ZAPKI – Zespół Akt Parafii Kleszczele

JKMci – Jego Królewskiej Mości

JW – Jaśnie Wielmożny

WW – Wielmożnych

W – Wielmożny

JO – Jaśnie Oświecony

JP – Jaśnie Pan

JWW – Jaśnie Wielmożnych

X – ksiądz

1° – primo

2 do' – secundo;

3 tio' – tertio;

4 to' – quarto;

5 to' – quinto

6 to' – sexto;

7 mo' – septimo;

8 vo' – oktawo;

9 no' – nono

Objaśnienia terminów z „Opisania Parafii Kleszczelewskiej.....”

Zachód zimowy – południowy zachód

Zachód letni – północny zachód

Wschód zimowy – południowy wschód

Wschód letni – północny wschód

Mila mała – 5 703m

Mila średnia, mila mierna – 6 740m

Mila wielka, mila duża, mila dobra – 8 238m

Ritus Graeci Uniti – rytu greko – unickiego

Kościół Parochialny – Kościół Parafialny

Bibliografia

A. Źródła

1. Opisanie Parafii Kleszczelewskiej do Kościoła Kleszczelewskiego należącej,....., w: ADD, ZAPKl, syg. XII/V/1.
2. Sumariusz Dokumentów sporządzony przez ks. Łukasza Łaguziewicza...., w: APK III (q) 1; tam kopia przywileju królowej Bony.
3. Przywilej króla Augusta II Sasa; ADD IX T x 1.

B. Literatura

1. J. Halicka, Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny, dzierżawcze i patronimiczne, Warszawa 1976
2. M Biernacka, Wsie drobnoszlacheckie na Mazowszu i Podlasiu, Wrocław 1966,
3. A. Jabłonowski, Źródła dziejowe, p. XVII, cz.1 „Podlasie”
4. Z. Gloger, Geografia historyczna ziem dawnej Polski, Kraków 1900,
5. A. Zakrzewski, Podlasie, t.3, Warszawa 1889,
6. J. Wiśniewski, art. w: Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, T.I. mapki,
7. A. Laszuk, Zaścianki i królewsczyzny, Warszawa 1998,
8. L. Królik, Organizacja dekanalna diecezji łuckiej i brzeskiej w XVII i XVIIIw, Lublin 1981r.
9. Historia Kościoła, T.4, Warszawa 1987,

10. W. Wernerowa, Opisy parafii dekanatu knyszyńskiego z 1784r, w:
Studia Podlaskie, T.I, Białystok 1990,
11. Kondratiuk M. Nazwy miejscowe południowo – wschodniej
białostoczczyzny, Wrocław 1974r.
12. Polski Słownik Biograficzny
13. Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy
XIX w, Wrocław 1953
14. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów
słowiańskich, lista nazw geograficznych
15. Ks. E. Borowski, Zarys dziejów rzymskokatolickiej parafii w
Kleszczelach (1533 – 1993), w: Studia Teologiczne 13 (1995).
16. Urzędnicy podlascy XIV-XVIII wieku, T.VIII, opr. E.Dubas-
Urwanowicz, W. Jarmolik, M. Kulecki, Jerzy Urwanowicz, wyd. PAN,
Biblioteka Kórnicka-Instytut Historii 1994r.
17. A. Boniecki, Herbarz polski, T.I-XVI, Warszawa 1899-1912.
18. S. Uruski, Rodzina. Herbarz szlachty polskiej, Wydawnictwo
Heraldinum, Poznań 1997r.
19. Milewski Ignacy Kapica, Herbarz, Kraków 1870.
20. M. Roszczenko, Kleszczele. Bielsk Podlaski- Kleszczele 2004.

Nr 20

In Nomine Domini Amen *Opisanie*

Parafii Kleszczelewskiej do Kościoła Kleszczelewskiego należącej, tudzież wiosek pod tą Parafią zawierających się, a do cerkwiow ritus Graeci Uniti należących, nie mniej miejsc innych, bagnisk, strug, rzek, rzeczek, lasów, zarośli (Dróg?) etc. w miesiącu styczniu i lutym sporządzone 1793 R

Parafia Kleszczelewska

1° Kościół Parafialny w mieście JKMc i Rzeczypospolitej. Kleszczele w archidiakonacie Janowskim Diecezji Łuckiej dekanacie bielskim w województwie podlaskim Ziemi Bielskiej w powiecie brańskim położony. Wioski i miejsca należące do tej parafii częścią w tymże województwie ziemi powiecie, częścią w Diecezji Brzeskiej dekanacie Kamienieckim województwie Brzeskim Litewskim. Są zaś według porządku alfabety ułożone w następującym sposobie.

Bobinka wieś i dwór dóbr stołowych JKMc w dzierzawie JW Suzinowej Stolnikowej leżąca w województwie Brzeskim pod ostępem Puszczy Królewskiej Zieloną zwanej mil dwie średnich względem kościoła Kleszczelewskiego między wschodem letnim i zimowym.

Budy w Puszczy Królewskiej do kwatery białowieskiej należące między Puszcza Królewską mila i pół dobrze na wschód letni.

Budy Policzańskie do tejże kwatery należące między Puszcza Królewską mil dwie miernych na wschód letni.

[k,1]

Budy Istockie teŝe kwatery międy puszcza w województwie Brzeskim Litewskim mila i ćwierć na wschód letni.

Czeremcha wieś do miasta JKMci i Rzeczpospolitej Kleszczele należąca pół mili dobre na południe letnie.

Czechy wieś JW² Trojanowskiego¹ Sędziego Ziemi Bielskiej półtorej mili dobre na zachód letni.

Czochy wieś do starostwa Kleszczelewskiego należąca nad rzeczką Jelną mila dobra na wschód letni.

Dobrawoda wieś do miasta JKMci i Rzeczpospolitej Kleszczele należąca nad rzeczką tegoż imienia pół mili mierne na wschód zimowy.

Dasze wieś do miasta tegoż należąca pół mili dobre na zachód zimowy.

Dubicze wieś do starostwa Kleszczelewskiego należąca nad rzeczką Jelną półtorej mili na wschód letni.

Tamże cerkiew Ritus Graci Uniti nad stawkiem stojąca i karczem dwie.

Dubicze murowane wieś zwana i dwór WW^{ch} Wielowiejskich Cześnikowiczów Źydaczewskich mila i pół dobre nad rzeczką Babką międy wschodem letnim i północą.

Grabowiec wieś i dwór do Starostwa Kleszczelewskiego należąca mila dobra na wschód letni.

Hrehorowce wieś W² Skirmunta Podwojewodzkiego Ziemi Bielskiej mila i pół na północ.

Jelanka wieś do Starostwa Kleszczelewskiego należąca pół mili wprost do Grabowca bijąca na wschód letni.

Jozki wieś do Starostwa tegoż nad rzeczką Jelną mila i 1/4 międy wschodem letnim i północą.

Kleszczele miasto JKMci i Rzeczpospolitej w którym Kościół Parochialny jest samym punktem, od którego parafii i położenia miejsc wiosek nie do kościoła należących, ale do cerkwi etc. Opisanie (czyini się?) leży nad rzeką Nurem.

[k,1v]

---

¹Urządnicy podlascy XIV-XVIIIw, spisy, T.VIII, ss.120, 63, 45,56, Feliks Trojanowski był wojskim większym bielskim (1788r), pisarzem bielskim (1788-89) i sędzią bielskim (1789-84)

Kuzawa wieś do miasta tegoż Kleszczele należąca nad początkiem rzeki Nura pół mili na wschód zimowy.

Kruhłe wieś nad rzeką Nurem między błotami bagnistymi i dwór o staji 20 tegoż imienia od wsi części trzy szlacheckich JW^o Trojanowskiego, W^o Wystoucha i WW^{ch} Komarnickich mila i pół na zachód letni.

Kuraszewo wioska JW^o Wilczewskiego² pół mili między wschodem letnim i zimowym. Ta Wieś w województwie Brzeskim Litewskim.

Moskiewce wieś części trzy JW^o Trojanowskiego 2do W^o Wystoucha , 3° W^{ch} Komarnickich mila na zachód letni.

Malinniki wieś JW^o Malczewskiego³ generała tamże i dwór mila i pół dobre na północ.

Pazdyki straż miejskich Kleszczelewskich zarośli, do miasta Kleszczele należące pół mili dobre na południe.

Pohreby wieś do wójtostwa Kleszczelewskiego należąca tamże i dwór nad rzeką Nurem pół mili średniej na zachód zimowy.

Policzna wieś dóbr stołowych JKMci nad rzeczką tegoż imienia pod Puszcą Zieloną Królewską mila mała na wschód – Plebanka domów 4 do Kościoła Parochialnego między północą i zachodem półtorej ćwierć mili.

Rzeczpyce Zaścianki do miasta Kleszczele należące na końcach wsi Dobrywody wyż wyrażonej osiadłe nad rzeką Nurem pół mili małe na wschód zimowy.

Rudołty dwór i wieś JO: książąt Radziwiłłów w dzierżawie dożywotniej W^o Wolskiego Szambelana JKMci nad rzeką Orlą mila i pół na północ.

Rudka wioseczka i dwór dwie części 1° W^o Horbowskiego Podstolego, 2do WW^{ch} Wielowiejskich nad rzeczką Jelną mila i pół między wschodem letnim i północą.

Starzyna wieś Straży Puszczy JKMci, nad rzeczką Policzną

[k,2]

półtorej mili na wschód letni.

² Urzędnicy podlascy XIV-XVIIIw, tamże, str.138 Wilczewski Józef, podkomorzy wiski, kasztelan podlaski (1771-+1779r)

³ S. Uruski, Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Poznań 1997 T.X, str.136, Jan Malczewski generał wojsk koronnych 1784r.

Smolatyn dwór dóbr stołowych JKMci teraz przez W² Pelchowskiego geometrę JKMci dzierzony nad rzeczką Policzną mil dwie na wschód letni.

Szyposze wieś JW² Trojanowskiego półtorej mili na zachód letni.

Suchawola wieś do starostwa Kleszczelewskiego należąca pół mili na północ.

Saki wieś szlachecka części dwie. 1° ziemiańska do samych szlachty dziedziców, 2do do dworu JP^a Cieszkowskiego⁴ Łowczego. Tamże i dwór i filia czyli kaplica Ritus Graci Uniti między zaroślą.

Tofiłowie wieś i dwór JW² Cieszkowskiego Starosty Kleszczelewskiego dziedziczne nad strugiem Babką mila i pół między wschodem letnim i północą.

Wersztok wieś JW² Wilczewskiego kasztelenica podlaskiego Marszałka Konfederacji Ziemi Bielskiej mila na wschód letni. Tamże dwór rezydencjonalny i cerkiew Ritus Graci Uniti.

Wołkostawiec wieś tegoż JW² Wilczewskiego między lasem mila dobra na wschód zimowy.

Wojnowka wieś JWW^{ch} Matuszewiczów⁵ Kasztelaniców Brzeskich nad strugą Droszcz półtorej mili na wschód zimowy tamże i dwór nowo wybudowany od wsi ćwierć mili w jednej linii z wsią między borem sosnowym.

Wolka Cieszkowska karczma między lasem sosnowym pół mili dobre na wschód letni.

Wójtowszczyzna karczma do Wójtostwa Kleszczelewskiego należąca nad rzeką Nurem ćwierć mili i 1/2 na wschód zimowy.

Wolka wieś i dwór JW² Bobrownickiego⁶ Cześnika Mielnickiego mila na zachód. Tamże i cerkiew ritus Graci Uniti

[k,2v]

---

⁴ A. Boniecki, Herbarz polski, T.III str.208, Florian Cieszkowski, syn Ignacego, szambelan Stanisława Augusta 1774, starosta kleszczelewski 1777r.

⁵ S. Uruski, tamże, T.X str.272, 273, Marcin Matuszewicz, kasztelan brzesko-litewski 1768, zm. 1773. Polski Słownik Biograficzny T.XX s.222, Marcin Matuszewicz, (1714-1773), pamiętnikarz, M. Tadeusz Wiktorzyn, (ok.1765-1819), syn Marcina, poseł brzesko-litewski w 1784r. Był dziedzocem Suchowoli.

⁶ Urzędnicy podlascy XIV-XVIIIw, spisy, str.105, 119, Ignacy Bobrownicki, cześnik mielnicki (1782-90), podstoli mielnicki (1790-94)

Zaścianek i karczma gdzie chałup cztery W^o Zawistowskiego⁷ między borem sosnowym mila i ćwierć na wschód letni w województwie Litewskim Brzeskim.

Zaborce do miasta Kleszczele należące na granicy obrębu miejskiego ćwierć mili na zachód.

Zaleszany wieś JW^o Malczewskiego Generała mila i ćwierć na północ.

2do` od tego parafialnego kościoła, kościoły w okolicy sąsiedzkie są następujące:

kościół w mieście Bielsku na północ mil 4

kościół w Wierzchowicach miasteczku 2 mile na wschód zimowy.

kościół w Wysokim mieście mil 3 na południe.

kościół w Milejczycach mieście na zachód zimowy mil 2.

kościół w Boćkach mieście mil 3 na zachód.

3tio` Miasta znaczniejsze około tego kościoła Kleszczelewskiego są:

Bielsk miasto stołeczne w Województwie Podlaskim Ziemi Bielskiej położone w Diecezji Łuckiej na północ odległe od miasta Kleszczele mil 4.

Wysokie Litewskie miasto JO. księcia Sapiechy w Diecezji Brzeskiej mil 3 na południe.

Brześć miasto grodowe i ziemskie Województwa Brzeskiego w diecezji tegoż imienia na południe zimowe mil 8.

Janowo miasto Archidiaconalne za Bugiem rzeką położone mil 6 na południe.

Boćki miasto JW^o Potockiego⁸ w Diecezji Łuckiej mil 3 na zachód letni.

[k,3]

4to` Droga z Kleszczel do Bielska przez pół mili do Suchowólców piaszczystą prostą, dalej od Suchowólców dla wsi Zaleszan zakrętna, a stamtąd wprost aż do Bielska bije, jazdy do Bielska latem godzin 5 zimą godzin 4 ½.

Droga do Wysokiego przez połowę piaszczysta to jest mila i pół dobre, a drugie mila i pół mierna niepiaszczysta,

⁷ Urzędnicy podlascy XIV-XVIIIw, tamże str.40, Szymon Zawistowski, cześnik bielski (1776-92)

⁸ Polski Słownik Biograficzny, T.XXVIII s.42, Potocki Jan, sęrosta kaniowski, posiadał Boćki na Podlasiu.

miejskami tylko górzysta i zakrętna. Latem jazdy godzin 4 zimą 3 ½.

Droga do Janowa przez Wysokie i Wołczyn dąży różna, miejscami piaszczysta, zakrętna i górzysta jazdy do Janowa latem godzin 8 zimą godzin 6.

Droga do miasta Milejczyc przez pół mili dobre prosta kamienista i górzysta, dalej zakrętna aż do granicy pól miejskich milejczyckich. Polami zaś milejczyckimi idzie trybowana aż do samego miasta Milejczyc. Latem jazdy godzin 3 zimą godzin 2.

Droga do Boćkow miasta, przez mile piaszczysta górzysta i zakrętna, dalej niby wprost bije do Boćkow jazdy latem godzin 4 zimą zaś stać można za godzin 3 ½.

5to` Bagna i błota w tej parafii są następujące. Struhy zwane Biała o mile poczynają się za wsią zwaną Saki z olszyny szerokie na stai troje ciągną się pasmem poza wsią Zaleszanami, dalej do Malinnik gdzie takóž poza dworem płynąc stoi młynek i nareszcie ciągnowszy się poza wsią przez bór częścią sosnowy częścią brzożowy częścią olszowy skąd rzeczka Biała poczyną się dalej zakrzywiwszy z północy ku zachodowi aż do wsi Kuzkow parafii Bielskiej. Te Struhy graniczą Parafię Kleszczelewską.

Bagnisko Jelna zwane poczyną się za wsią Jelanką

[k,3v]

ką na wschód letni, z którego poczyną się rzeczka Jelna płynie na wschód letni aż do wsi Czochow stamtąd zakrętni czyni na północ, płynie po pod wsią Dubiczami, przez wieś Tofiłowce, Rudkę i znowu zawraca się na zachód letni, płynie poza wsią Rudoltami, stamtąd płynie do miasta Orli pod samym miastem znowu zawraca się na północ i kończy parafię Kleszczelewską.

Na wschód między borem sosnowym o mile dobrą od Kleszczel w dobrach JW² Wilczewskiego jest stawisko zarosłe, gdzie źródelko małe z którego poczyną się rzeczka Policzna płynie na wschód płynie z lewej strony wsi Woynowki gdzie mostek znajduje się, stamtąd płynie przez

las olszowy i jodłowy z prawej strony dworu Smolatyna stamtąd wpada w Puszcę Królewską i kończy parafię Kleszczelewską

Między borem sosnowym pod Budami o półtorej mili na wschód letni (Dothi?) bród poczyna się i ciągnie się borem zarosły olszyną staj kilkanaście.

Z prawej strony dworu Wojnowki zaczyna się strug Drozd płynie na wschód między Borem i zaroślami między Smolatynem i Bobinką wpada w rzekę Policzną.

Strużek Trubianka poczyna się z pomiędzy gór w polach miejskich od miasta o ćwierć mili na wschód letni, płynie przez pola, potem przez mokre łąki, gaik olszowy wpada w rzekę Nur pod samym miastem.

Rzeczka Dobrowodka poczyna się w ogrodach wsi Dobrywody płynie przez wieś tę potem gaik olszowy i jodłowy, przez mokre łąki, przedtem w łąkach rozlewała się, teraz rowem przeprowadzona do struga Trubianki pod same miasto.

Rzeka Nur, bierze swój początek o mile na wschód zimowy, płynie do wsi Kuzawy gdzie most

[k,4]

i stawek dalej płynie między zaroślami olszowymi i jodłowymi, gdzie o kilkoro staj od pierwszego mostku znowu mostek i stawek dalej wprost w znacznej odległości trzeci mostek i stawek nareszcie półokrągłe zwraca się ku zachodowi znowu mostek i stawek postąpiwszy dalej staj kilkoro takż mostek i stawek. Za tym całkowicie ku zachodowi nachyla się płynąc między zaroślami olszowymi już w pobliżu miasta stawek i most rozrzucony, nareszcie już po pod samym (łączy się z strugiem Trubianką i rzeczką Dobrywodką) miastem płynąc od południa, na samym trakcie brzeskim grobla znaczna most i stawek, wprost za tym ciągnąc się już pominąwszy miasto, jest stawek bez mostu, dalej znowu staj kilkoro postąpiwszy stawek i mostek, stamtąd ciągnie się od północy z tyłu dworu Pohreby do wójtostwa należącego tamże stawek i

mostek, nareszcie płynie po pod wsią Piotrowszczyzną gdzie most i stawek dalej płynąc do Boćków miasta, wpada w parafię Boćkowską i kończy parafię Kleszczelewską.

Bagno Nurzec zwane na południe o pół mili opodal Pozdyków leżące, z którego zaczyna się rzeczka Nurzec, a ta odgranicza obręb gruntów miasta Kleszczele i jest granicą Litwy od Korony a wpływając przez las aż do wsi Rohacz w Prowincji Litewskiej od miasta o mile dobre leżącej kończy Parafię Kleszczelewską.

Strug Kosna zaczyna się przy wsi Daszach do miasta należącej, gdzie w początkach jest grobla i mostek płynie pomiędzy polami tejże wsi i idzie smugami zakrętnie na kształt węża, za wsią Pohrebami płynąc ku północy z strony zachodniej wpada w rzekę Nur, latem wysycha, jest granicą parafii Kleszczelewskiej.

Inne Bagniska znajdują się ale te ze ścieków wody.

[k,4v]

Wód Dżdżystych między gruntem polowym na dolinach zbierają się, zawsze jednak wysychają.

6to Bory sosnowe i lasy różnego gatunku drzewa znajdują się w tej parafii. Najprzód bór miejski zwany Zarośle drzewa chojowego i brzozowego od lat Kilku zahodowany o pół mile dobre od miasta pominąwszy wieś Czeremchę przy gościńcu Wysockim z lewej strony małe na piaskach zarośla, sosnowe i mało rozległe, z prawej zaś strony tego gościńca jadąc od miasta na południe począwszy od Mogilek Czeremskich ciągnie się ten bór miasta Kleszczele niedawno zahodowany ponad gościńcem do granicy pół wsi Połowcow w Prowincji Litewskiej leżącej, a wzdłuż ciągnie się do boru dóbr Rohacz JWW^{ch} Matuszewiczów Brzeskich Kasztelaniców, gdzie nowy tryb oddziela Koronę od Litwy. Boru tego wszcz i wzdłuż nie więcej jako ćwierć mili.

Zarośle olszowe począwszy od dworu Pohreby do wójtostwa Kleszczelego należącego ponad rzeką Nurem ciągnące się tamże i gaik za dworem toczy się zwany Oleszmiak gdzie brzezina znajduje się, a ciągnie się ponad tą

rzeką aż o ćwierć mili do granicy Żukowskiej w parafii Boćkowskiej będącej.

Las Puchowo zwany z drugiej strony miasta od północy na zachód nad gościńcem Boćkowskim po lewej stronie, ku rzece Nur ciągnie się od miasta o pół ćwierci mili począwszy ciągnie się aż ku Zaborcom na granicy obrębu miejskiego będącym, potem łączy się z gajem olszowym JW² Bobrownickiego do Wolki należącym, od gościńca Boćkowskiego o staj 4 odległym, a z drugiej strony ponad łakami mokrymi do rzeki Nura ciągnącymi się, ten gaj łączy się z borem sosnowym tegoż JW² Bobrownickiego, który bór tak po prawej jako i po lewej stronie gościńca Boćkowskiego o pół ćwierci mili od wsi Wolki kończy się zaś po prawej stronie gościńca Boćkowskiego. Bór ten sosnowy łączy się z zaroślami, te zarośla łączą się z zaroślami do Hrehorowców należącymi i w koło Hrehorowce otaczając od granicy

[k,5]

pól Kruchlańskich ciągną się ku granicy pól Suchowolskich a to od zachodu na wschód wsi Hrehorowców zaś na północ tej wsi gdzie niegdzie widać krzaki na polach. We wsi Sakach za dworem gaj olszowy przy kanale, dalej wkoło kaplicy na pagórku zostającej zarosłe częścią brzeziny częścią olszyny, dalej po tym ku wschodowi od tejże wsi idąc drożyną pomniejsze zarośla chojowe i ciągną się aż do gościńca z miasta Kleszczel do Orli idącego ku północy, gdzie po prawej stronie gościńca las częścią sosnowy częścią brzożowy niedawno zahodowany wzdłuż ciągnie się aż do granicy pól Jelańskich, a wszcz ku północy idąc tymże gościńcem Orleńskim po prawej stronie łączy się z borem Rudółtowskim który tak po lewej stronie jako i po prawej ciągnie się do pól Rudółtowskich o ćwierć mili od wsi Rudółt. Także udawszy się z Sakow gościńcem do Bielska po prawej stronie na staj 5 nad strugiem Biała zwanym gaj olszowy począwszy od wsi Sakow ciągnie się aż do wsi Zaleszan, potem pominąwszy wieś Zaleszany i ujechawszy ćwierć mili ponad wspomnianym strugiem ciągnie się las olszowy a przy samym gościńcu bór

sosnowy w jednym że ciągu długi na staj 12. Tymże gościńcem udając się do Malinnik wsi pod dworem na strugu gaik olszowy niewielki aż do młyna i stawu na rzece Białce będących przypiera. Przebywszy wieś Malinniki i ujechawszy ćwierć mili bór Wiszniowka zwany i po prawej ręce częścią brzozowy częścią olszowy i częścią olsowy do samej rzeki Biały przypiera po lewej zaś stronie gościńca Bielskiego bór takż tak wszerz jako i wzdłuż na pół ćwierci mili rozciąga się. W Dubiczach murowanych borek niewielki sosnowy ze strony południowej nad rzeką Jelną. Dalej zaś borek na ćwierć mili ciągnący się wszerz i wzdłuż do JWW^{ch} Wielowiejskich należący, do lasu Korniańskiego przypierający i strugi Babki.

[k,5v]

Las Czochowski do starostwa Kleszczelewskiego należący sosnowy jadąc dróżką do Wersztoku idący od granicy pól miejskich na wschód po prawej stronie drogi klinem trójgraniastym ciągnący się przez pół mili wszerz i wzdłuż gdzie poza karczmą zwaną Cieszkowska Wola przy granicy od Kuraszewa do Wersztoku idącej kończy się, po lewej zaś stronie drogi do Wersztoku idącej wszerz do Jelanki granicą po pod lasem na północ idącą ćwierć mili, od Jelanki na wschód ku Czochom idąc poza wsią Wersztokiem ciągnie się dalej aż ku (Jelo ka?) i będzie długości mila, także od karczmy Cieszkowskiej Woli ku wschodowi zaczyna się bór sosnowy JW² Wilczewskiego kasztelana podlaskiego Marszałka (?) Konfederacji Ziemi Bielskiej i pasmem ciągnie się koło wsi Wersztoku pod same wieś Zaścianki łączy się z Puszcza Królewska w drugim miejscu koło wsi Kuraszewa ciągnąc się przypiera do horu Opackiego, i gościńca Brzeskiego dalej od południa przypiera przechodząc przez gościniec Brzezek do pól Omelńskich, od Omelnica wsi idąc ku północy przypiera do Puszczy Królewskiej. Nareszcie po pod Wojnowką i borem Wojnowskim JWW^{ch} Matuszewiczow ciągnąc się do lewej granicy tegoż lasu łączy się wzdłuż mili 3 ćwierci a wszerz mila jedna. Bór Wojnowski między lasem

JW^o Wilczewskiego Puszcza Królewska i granicą Policzańską wszerz pół mili a wzdłuż półtorej ćwierci mili, szerokość uważa się z południa na północ a długość z zachodu na wschód. Dalej Puszcza Królewska zaczyna się od Zaściankow wsi poza Wojnowką ponad rzeką Policzną i poza wsią Policzną, dalej ku wschodowi z obu stron rzeki Policznej obejmując wieś Starzynę gdzie straż puszczy ciągnie się do dworu Smolatyna i dalej pasmem ciągnąc się wpada w parafię Wierzchowicką a że ta puszcza zwaną Zieloną w głąb Litwy wchodzi trudno jej zamierzyć. Koniec lasów w Parafii Kleszczelewskiej.

[k,6]

7 mo' Młynów na rzece Nurze w Kleszczelach 10 Pierwszy

Młyn Kuzawski pół mili od Kościoła Kleszczelewskiego

2gi Rzepczycki półtorej ćwierci mili

3ci Wójtowski mniejsze półtorej ćwierci mili

4ty Bobunkowski od Wójtowskiego odległy o staj 5.

5ty Popowski zwany o ćwierć mili

6ty Funduszowy Kościoła Parochialnego pół ćwierci mili

7my Kondruciowski zwany na samym wjeździe do miasta od kościoła staj troje.

8my Bernatowski zwany z strony miasta ku zachodowi o staj 10.

9ty Januckowski o pół ćwierci mili.

10ty Wietrzny za miastem ku północy w lewej stronie gościńca Orlańskiego od miasta odległy na staj 2

Te wszystkie młyny prócz trzeciego Wójtowskiego i 6-go Funduszowego w posesji dziedzicznej Obywatelów miasta JKMcI Kleszczele.

Młyn Wójtowski na tejże rzece w Pohrebach wsi wójtowskiej o pół mili od kościoła.

Na rzece Jelna młynów 6.

1wszy w Czochach zwany Chandozka o mile dobrą

2gi Młyn Brzozowszczyzna od pierwszego na staj 12

3ci Tofilukowski od 2-giego na staj 20.

Czwarty w Dubiczach przy cerkwi półtorej mili

Piąty Panfilukowski od Dubicznego staj 20.

Szósty Rudka zwany od Panfilukowskiego na staj 29.

Ten młyn ostatni należy do WW^{ch} Wielowiejskich i Horbowskiiego.

Na tejże rzece młyn w Rudoltach wsi mila i pół.

Na rzece Policznej w Wojnowce młyn i folusz o mil półtorej od Kościoła Parochialnego.

Innych machin wodnych, ani wietrznych ni też jakowe fabryki zawierających w tej parafii nie ma.

8vo' Drogi partykularne i trakty publiczne w tej parafii według miary mil są takowe i tym sposobem opisują się.

Droga do wsi Grabowca, Dubicz, Tofilowcow, Rudki etc. najprzód z miasta udawszy się na wschód i wyjeżdżając z miasta widać w lewej stronie młyn wietrzny

[k,6v]

dalej jadąc polem otwartym takż po lewej stronie nad samą drogą cegielnia od miasta staj 8. naprzeciw cegielni zostawiwszy w prawą stronę drogę do Kuraszewa i tak dalej znowu wprost udawszy się polem otwartym za górę i zostawiwszy takż w prawą stronę do Wersztoku, a idąc wprost między polami do wsi Jelanki o pół mili, przejechawszy tę wieś o kilkoro staj zostawiwszy w prawą stronę do Czochow drogę. Dalej trybowanym gościńcem udawszy się polem otwartym do samej wsi Grabowca o milę dobrą od kościoła, a od Jelanki 3 ćwierć mile przejechawszy wieś Grabowiec w końcu wsi przede dworem udać się w lewą, a wyjechawszy za wieś przez most, zaraz w prawą stronę polem otwartym do Dubicz od Grabowca pół mili małe, tam przez most przy młynie koło plebanii na północ udawszy się w stronę lewą drożyną przez pole otwarte, dalej w kilkoro staj z lewej strony młyna Panfilukowskiego z prawej boru sosnowego, do Józkow ćwierć i pół mili. Z Józkow polem otwartym do Rudki pół ćwierci mili małe. Od tejże plebanii Dubickiej zostawiwszy w prawą stronę do Kornina parafii Bielskiej średniej drogą

polem otwartym a o kilkoro staj przy borze sosnowym niewielkim przejechawszy, zakrętną na groblej mostek do dworu Dubicz murowanych, ¼ mili stamtąd drogą piaszczystą polem otwartym do Tofiłowcow ¼ mili dobre. Z wyż rzeczony Jelanki wyjechawszy w prawej ręce widać bór sosnowy Czochowski, a o kilkoro staj od Jelanki zostawiona droga do Czochow w prawą stronę od drogi Grabowieckiej, idzie polem otwartym ku rzeczce Jelnie, przez tę rzeczkę przejechawszy górną drogą z prawej strony boru Czochowskiego a z lewej strony pola otwartego do Czochow od Jelanki pół mili. Droga zostawiona jadąc z miasta za górą od drogi Grabowieckiej w prawą stronę do Wersztoku idzie wprost na wschód. Koło której między polem otwartym

[k,7]

krzaki widzieć się dają aż do boru Czochowskiego o pół mili od miasta, dalej przez las Czochowski dąży do Woli Czeszkowskiej o trzy ćwierci mili od miasta, stamtąd borem sosnowym aż do Wersztoku od Woli Czeszkowskiej ćwierć mili, nareszcie zostawiona droga jadąc z miasta naprzeciw cegielni do Kuraszewa etc. idzie polem otwartym, przez strugę Trubiankę, gdzie idzie w prawą stronę drożyna koło gaiku olszowego polem otwartym do Dobrywody miejscami tylko krzaki widać pół mili mierne, a dalej w górę pomiędzy polami otwartymi wprost do Kuraszewa, od miasta wyjeżdżając znowu za górą w prawą stronę drożyna do Wołkostawcow polem otwartym do lasu Podwołocze zwanego do Wersztoku należącego, gdzie tym borem czyli lasem sosnowym jadąc pół mili, nieco galiny polowej do Wołkostawcow mila dobra. Tą drogą dalej Kuraszewską wprost jadąc polem otwartym do Kuraszewa pół mili, przejechawszy Kuraszewo pomiędzy zaroślami z obu stron drogi na staj kilkanaścioro, w lewej stronie da się widzieć dwór i wieś Policzna z tyłu mając bór za polem a przy drodze tej od Kuraszewa do dworu Smolatyńskiego pole zasiewane, dalej da się widzieć wieś Wojnowka, od której

wsi przez idący trakt Brzeski przebiwszy się wprost idzie ta droga od Kuraszewa o pół mili do boru Wojnowskiego jadąc przez bór Wojnowski pół mili do wsi Starzyny od Kuraszewa mila, z Kuraszewa zaś wyjechawszy wprost na wschód słońca, o kilkoro staj w prawą stronę drożyna do dworu Bobniki polem otwartym, a wprost do dworu Smolatyńskiego i tu się kończy parafia Kleszczelewska.

2do' Droga na południe do wsi Czeremchy, na wschód zimowy do Kuzawy na zachód zimowy do wsi Daszow i na zachód letni do wsi Pohrebow. Jadąc z miasta od kościoła na południe koło młyna Kondruciowskiego i rzekę Nurzec przez grobla od miasta na staj 8 ciągnącą się w końcu tej grobli, drogi rozdzielają się

[k,7v]

1mo'W lewą stronę droga do Czeremchy, podjechawszy staj troje znowu drożyna w lewą stronę polem otwartym gdzie w lewej stronie tej drożyny dadzą się widzieć Rzepczyce Zaścianki miejskie Kleszczelewskie, i wójtowszczyzna to jest młyn z karczmą a dalej ta drożyna dąży do Kuzawy pół mili. Od rozłączenia drożyny do Kuzawy ta drożyna do Czeremchy dąży przez mostek w dolinie wprost do Figur od Figur wprost przez górę aż do Czeremchy, z obu stron pod Czeremchą dadzą się widzieć drobne chrościny, do Czeremchy pół mili dobre.

2do'Droga wprost grobli od miasta idącej, do Rohacz dąży w górę polem otwartym po bokach z obu stron na polach dadzą się widzieć chrościny drobne a dalej do boru Rohackiego, wyjechawszy z boru Rohackiego około pół mili do wsi Rohacz jak wyżej wzmiankowano w województwie Brzeskim Litewskim od miasta mila.

3tio'Od tejże z miasta idącej grobli, w prawą stronę ku zachodowi droga do Daszow i Pohrebow dąży polem otwartym, jadąc aż do doliny gdzie grobla i mostek, zatem i Figura, gdzie się rozłączają drogi do Daszow w lewą a do Pohrebow wsi i dworu wójtowskich kleszczelewskich w prawą stronę, jak do Daszow tak i do Pohrebow polem

otwartym jechać, do Daszow pół mili dobre, blisko której wsi Daszow, cerkiew ...osna, granicząca parafią Kleszczelewską o staj kilkanaścioro da się widzieć, tak i do Pohrebow otwartym polem, pół mili mierne.

3tio' Droga do Wolki, Kruhley i ich przyległości. Jadąc od Kościoła Parochialnego wprost ulicą Kościelną na zachód, a wyjechawszy na trakt Boćkowski i ćwierć mili ujechawszy po prawej stronie widać będzie Plebankę do Kościoła tegoż należącą od drogi na staj 12. dalej ku lasu Puchowo zwanemu przyjechawszy koło tego lasu jadąc na kilkanaścioro staj rozciągającego się za doliną zostawiwszy drożynę w prawą stronę idącą z obu stron pomiędzy zaroślami do wsi Hrechorowcow o mile i pół na północ wprost drogą Boćkowską gdzie mijając las Puchowo widać będzie Zaborce na granicy obrębu miejskiego zostające o staj 8 od drogi, a dążąc dalej

[k,8]

dalej przez bór sosnowy Wolański na pół ćwierci mili rozciągnę piaszczystą drogą do Wólki mila, stamtąd udawszy się wprost do wsi Moskiewcow mila dobra od miasta, a od Wólki staj kilkanaścioro. Z Moskiewcow polem otwartym wyjechawszy o staj dwoje drożyna do dworu Kruhle polem otwartym od Moskiewcow $\frac{1}{4}$ mili, dalej przez dwór do Czehow $\frac{1}{4}$ mili tą prostą drogą od rozłączenia się drożyny do Kruhlej dalej udając się znowu w prawą stronę drożyna polem otwartym do Szyposzow, od Moskiewcow półtorej ćwierci mili, nareszcie tą drogą prostą jadąc od rozłączenia się drożyny Szyposzowskiej przez Smugi i ujechawszy staj kilkanaścioro idzie drożyna polem otwartym obszernym do wsi Kruhlej w lewą stronę od Moskiewcow pół mili dobre, gdzie się kończy parafia całkowicie Kleszczelewska.

4to' Droga do Suchowolcow, Zaleszan, Malinnik etc. Jadąc wprost od kościoła na północ z miasta Kleszczele polem otwartym drogą piaszczystą dadzą się widzieć na polach z obu stron zarośle choiny bardzo małe i rzadkie do wsi

Suchowolcow pół mili. Z Suchowolcow zostawiwszy w lewą stronę drożynę między pola idącą także polem otwartym do wsi Sakow od Suchowolcow ćwierć mili. Stamtąd także polem obszernym (: bo tylko z prawej strony gaj olszowy widać będzie :) do Zaleszan od Sakow ¼ mili małe, z Zaleszan wprost jadąc przez pole szerokie, przez groblę i most przy lesie po prawej ręce będącym około staj 12. Dalej polem szerokim do Malinnik od Zaleszan mila, i tu się kończy Parafia Kleszczelewska

5to' Droga do Rudolt. Jadąc z miasta Kleszczele od kościoła wprost, wyjechawszy za miasto drogą do Suchowolcow, a wyjechawszy o staj kilkanaścioro w górę mając z prawej strony Mogiłki, w prawą stronę za Mogiłkami udawszy się prosto polem drogą piaszczystą jechać aż ku granicy miejskiej około ćwierci mili dobrej, stamtąd w poprzek gruntów Suchowolskich wprost pomiędzy zaroślami Sakowskimi, aż przez Smugi mokre około ćwierci mili do lasu Rudoltowskiego około pół ćwierć mili, nareszcie polem obszernym na ćwierć mili do Rudolt.

[k,8v]

Droga do Kościoła Bielskiego jadąc z miasta na północ do Suchowolcow pół mili, z Suchowolcow do Sakow ćwierć mili, stąd do Zaleszan ćwierć mili, z Zaleszan koło boru sosnowego do Malinnik pół mili z Malinnik przez bór Wiszniowka i przez rzekę Białą wprost (Po?) pod borem Podbielskim przez zarośle prosto do karczmy Lewkowskiej mila i ćwierć, od tej prosto trybowaną drogą do miasta Bielska trzy ćwierci mili.

Droga do Kościoła Wierzchowickiego, z miasta na wschód zimowy do Dobrywody pół mili, z Dobrywody polem otwartym przez bór Opacki do Opaki ¾ mili z Opaki do Busnic półtorej ćwierci mili z Busnic do Wierzchowic półtorej ćwierci mili.

Droga do Kościoła w Wysokim Litewskim z miasta jadąc na południe koło wsi Czeremchy o pół mili przez zarosty bór miejski do Połowcow drogą piaszczystą od kościoła

Kleszczelewskiego mila i pół. Z Połowcow polem otwartym do Wołkowicz mila, z Wołkowicz przez most polem obszernym do Wysokiego pół mili.

Droga do kościoła Milejczyckiego. Jadąc z końca grobli miejskiej Kleszczelewskiej na zachód ku Daszow pół mili dobre, od Daszow o kilkanaścioro staj w lewo powziąwszy drogę pomiędzy polem a miejscem między zaroślami dalej znowu polem otwartym do Milejczyc półtorej mili.

Droga do kościoła Boćkowskiego. Udawszy się z miasta na zachod letni, do Wolki koło lasu Puchowa i przez bór Wolański mila, z Wolki do Moskiewcow staj kilkanaście z Moskiewcow przez Smugi dalej polem otwartym do Krasny wsi od Wolki mila, z Krasny wsi koło dworu Dubna pół mili od dworu Dubna prosto do Boćkow pół mili.

Drogi do miast, te same, jak się do kościołów pobliskich wyraziło.

[k,9]

Droga do archidiakonalnego miasta Janowa z Kleszczel przez Połowce wieś do Wysokiego miasta mil 3, z Wysokiego (około?) Maryampola x. Bonifratrow przez bór sosnowy do Wołczyna mila i pół, z Wołczyna do Wieliczkowicz mila, tam przez Bug rzekę przeprawiwszy się do Janowa pół mili.

9no' Parafia Kleszczelewska zawiera w sobie granicę Litwy z Koroną najprzód na zachód za wsią Daszami o pół mili od miasta leżącą a dalej o pół mili Scianka od pół wsi Hruska i od pół do Rohacz należących w województwie Brzeskim leżących graniczy, od tej Scianki z zachodu przez południe ciągnąc się nowy tryb po pod borem Rohackim o ¼ mili od wsi Daszow oddzielając pola Daszowskie, nieco Czeremskich między borem miejskim ciągnący się do pół Połowcow wsi odgranicza, dalej znowu Scianka między gruntami Czeremskimi i Połowieckimi, przez drogę z miasta do Wysokiego idącą przechodząc, ta Scianka ku wschodowi od południa dukt swój, aż za pola wsi Kuzawy te pola pominąwszy koło pół Dobrywody ciągnie się ku borowi Opackiemu i to jest granicą Litwy od południa,

stamtąd po pod borem Opackim ato(Ke?)zawróciwszy się z południa ku zachodowi do Kuraszewa, około pół mili, z Kuraszewa granicą boru Czochońskiego do Wersztoku około więcej pół mili z Wersztoku poza wsią Czoalami i polami Dubickimi i to jest granicą Litwy od wschodu. Za tym parafia Kleszczelewska zawiera się w Ziemi Bielskiej i województwie Brzeskim Litewskim nie wszystka atoli parafia należy do kościoła, bo tylko same dwory i wieś Saki Szlachecka, wsie zaś każda respectivi do swojej parafii cerkwi ritus Graci Uniti należy. Przy kościele tym parochialnym w mieście samym znajduje się cerkwi dwie, w wsiach zaś przyległych przy opisaniu każdej wsi powyżej gdzie się znajdują cerkwi są wyrażone.

[k,9v]

Indeks osób

Bobrownicki (cześnik mielnicki).....	4,9,9
Cieszkowski (starosta kleszczelówki, łowczy).....	4,4
Horbowski (podstoli).....	3,12
Komarnicy,rodzina	3,3
Malczewski (generał).....	3,5
Matuszewiczowie , rodzina (kasztelanowie brzescy).....	4,8,10
Pełchowski (geometra JKMci).....	4
Potocki	5
Radziwiłowie, rodzina.....	3
Sapiecha.....	5
Skirmunt (podwojewodzi ziemi bielskiej).....	2
Suzinowa (stolnikowa).....	1
Trojanowski, (sędzia ziemi bielskiej).....	2,3,3,4
Wielowiejscy , rodzina (cześnicy żydaczewscy).....	2,3,10,12
Wilczewski (kasztelan podlaski, marszałek konfederacji ziemi bielskiej).....	3,4,4,6,10,10
Wolski (szambelan JKMci).....	3
Wysłouch.....	3,3
Zawistowski	4